

॥ ३४३४ ५४३४ ५४३४ ५४३४ ५४३४ ॥
Alha Smartha Prayashchith .

445-

+

3/1

श्रीगणेशाय नमः॥ अथ स्मार्तप्रायश्चित्तानि॥ तत्रादावावश्यकविशेषो नित्यप्रायश्चित्तानि वक्ष्यन्ते॥ तत्रादौ शौचमा
 ह मनुः॥ शौचे यत्नः सदा कार्यः शौचमूला द्विजः स्मृतः॥ शौचाचारविहीनस्य समस्तानिः फलाः क्रिया इति॥ तदेतद्विवि
 धं॥ स्मृत्यर्थसारे॥ शौचं च द्विविधं प्रोक्तं बाह्यमाभ्यन्तरं स्मृतं॥ मज्जलोभ्यां स्मृतं बाह्यं भावश्रुदितथांतरं इति॥ तदेतद्वि
 श्रुद्धिं च कुर्यादितियाज्ञवल्क्यः॥ प्रातस्नानं तु स्मृत्यर्थसारे॥ स्नानमूलाः क्रियाः सर्वाः श्रुते स्मृत्युदितान्तराणां॥ अस्नातश्च
 पुमान्नाहर्जय होमादि कर्मस्विति॥ प्रातस्नानाकरणे प्रत्यवायः स एव हि॥ सप्ताहं प्रातरस्नायी द्विजः शतं च मानुयात्॥
 अतएव सदा स्नायादशक्तश्चेद्बौदिने इति॥ तन्मुख्यं नद्यादाविति विज्ञानेश्वरः॥ अथाशक्त्या दी स एवाह॥ वाप्यां कूपे तडा ना
 गे वा पारक्ये वो ह्युवारिणि॥ प्रातः स्नानं सदा कुर्यादुष्मेनैव सदा तुर इति॥ तथा॥ नित्यमुष्णैः स्नायात्काम्यं नैमि
 त्तिकाहते इति संग्रहवचनान्य शक्तपराणि॥ एतदशक्तौ मंत्रस्नानादि वा कुर्यात्॥ प्रातः स्नानं संक्षेपेण कर्तव्यं साग्निकैः॥
 अस्नत्वा ह्येवमकालस्य बहुत्वात् स्नानकर्मणः॥ प्रातः संक्षेपतः स्नानं होमाद्यर्थं तदिष्यत इति कात्यायनोक्तेः॥ सौभाग्य
 वतीभिरशिरस्कस्नानं काम्यं नैमित्तिकं विना कर्तव्यमिति स्मृत्यर्थसारः॥ अथ संध्याकालः॥ आश्वलायनो ह्ये॥ अर्धा गृ
 स्तमिते मंडलान्नक्षत्रदर्शनादेव प्रातः प्राग्वत्स्तिष्ठनामंडलं दर्शनादिति॥ तत्रापि त्रिविधत्वं मुक्तं धर्मसारसुधानिधौ॥
 उत्तमासूर्यसहितामध्यमालुप्ततारका॥ कनिष्ठातारकोपेता सायं संध्या त्रिधामता॥ तथा॥ उत्तमा तु सनक्षत्रामध्यमा

लुप्ततारका॥ कनिष्ठासूर्यसहिता प्रातः संध्या त्रिधामतेति॥ मुख्य एवायं कालः॥ अस्तोत्तरं उदये च त्रिदंतात्मकः॥ सा
 यं संध्या त्रिघटिका अस्तादुपरि भास्वात् इति निर्णयसिंधौ स्कंदोक्तेः॥ एतत्कालातिक्रमे प्रायश्चित्तपूर्वकं संध्या कुर्यात्॥
 तथा च स्मृत्यंतरे॥ उदयादुदिकास्ति स्त्रः प्रातः संध्यामुपासितुं॥ सायमस्तमयाद्धर्ममध्याह्नेद्वादशोर्ध्ववट॥ संध्या
 कालस्त्वयं प्रोक्तो निष्कृतिस्तमतिक्रमे॥ विधेया विधि मार्गेणाततः फलवती क्रिया॥ तास्वेव हि यमः॥ संध्याकाले च त्रिंका
 ले स्नात्वा च मयथा विधि॥ जपेदष्टशतं देवीततः संध्या समाचरेदिति॥ तथा च स्मृत्यंतरे भूरुद्राजः॥ प्राणायामत्रयं प्रा
 तर्दिगुणसंगवे स्मृतं॥ मध्याह्ने त्रिगुणं प्रोक्तं अपराह्ने तु षड्गुणं॥ सायाह्ने द्वादशगुणं सूर्यहत्यांततो ब्रजेदिति॥ तथा च
 गौतमस्मृतैः॥ कालातिक्रमणे चैव त्रिसंध्या स्वपि सर्वदा॥ चतुर्थां ध्यं प्रकुर्वत्त शिरो व्याहृति संपुटं॥ यद्वा॥ चतुर्था
 ध्यं तु सावित्र्या दद्यात् व्याहृति संपुटं॥ कालातीतविशुद्ध्यं त्रिसंध्या स्वपि नित्यं शरति॥ एकाहाद्यतिक्रमे तु जमदग्निः॥
 एकाहं सामति क्रम्य प्रमादोद्वृत्तं यदि॥ अहोरात्रातिभूत्वा गायत्र्या श्वायुतं जपेत्॥ द्विरात्रे द्विगुणं प्रोक्तं त्रिरात्रे त्रिगुणं
 स्मृतं॥ त्रिरात्रात्परतश्चैशतद् एव न संशय इति॥ आलस्यादिना काललोपेतु स एवाहोयः संध्या कालतः प्राप्ता मालस्या
 दतिवर्तते॥ सूर्यहत्यामवाप्नोति उद्वृक्त्वं मवानुयात्॥ तथा॥ रात्रौ शोभेत्पक्षो भे रोगार्तः क्षयस्तुलके॥ संध्या
 वंदनविधित्तिर्न दोषाय कथंचन॥ सूक्तके स्मृतके चैव संध्या कर्म न संत्यजेत्॥ मनसौ चारयेन्मंत्रान्प्राणायामं

विवर्जयेत्॥ कालाति क्रमे विदोषाभावनिमित्तानि स एवाह॥ देवानि दिज वेदानां कार्ये महति संस्थिते॥ संध्याहीने
 न दोषोऽस्तियेन तत्पुण्यसाधनमिति॥ स्मृत्यर्थसारे तु संध्यात्रयलोपे त्वष्टसहस्रमितांसा वित्रीजिपेदिच्छुक्तं॥ अ
 त्यशक्तौ तु स्मृत्यंतरे प्रति संध्याकाललोपे गायत्री शतं शतं शवेत्कृत्वा विहरणानंतरमस्तमयोदयो यथाभवति तथा न
 विहरेत्॥ तथा अधि रक्षसूर्येऽग्निः सूर्ये चेत्यापस्तंबसूत्रे चोक्तं॥ उदयास्तमयात्पूर्व उदरण कालः॥ एतत्प्रा
 दुष्करणकालादति क्रमे उक्तप्रायश्चित्ताभावात्सर्वप्रायश्चित्तमेव कार्यं॥ तच्च यथा॥ होमकाले अस्तमयोदयात्पूर्व
 वा प्रादुष्करणकालाति क्रमणनिमित्तं पूर्वकं सायं प्रातर्होमं करिष्यति संकल्प्य॥ होम इव्य संस्कारात्पूर्व संस्कृता
 ज्येन ॐ भूर्भुवस्वत्याहेति सर्वप्रायश्चित्तं स्तुवेण हुत्वा होम इव्य संस्कारं कृत्वा काले होमं कुर्यात्॥ अथ हो प्रात
 मकालः॥ दीपे॥ अग्नि होत्र होमस्योदयानंतरमस्तमयानंतरं च मुख्यः॥ सायं प्रदोषांतः प्रातः संगवांतो मुख्यः
 कश्चित्तिवचोच॥ गोणस्तु सायं होमस्य निशाः सर्वागोणकालः॥ प्रातर्होमस्य सर्वमहर्गोणः कालः॥ आप्रातराहु
 तिका कालात्सायमाहुतिका लोनातीयादासायमाहुतिका कालात्प्रातराहुतिका ल इति बोधायनसूत्रोक्तेः॥ प्रदोषांतस्तु ॥ २
 रजन्याः सायमाद्य चतुर्थो भागः प्रदोषः॥ दिवसस्याद्य चतुर्थो भागः संगव इति दीपे उक्तं॥ आश्वलायनश्चो
 तसूत्रे तु प्रदोषांतो होमकालः संगवांतः प्रात इति॥ अत्र प्रदोषांतेनाष्टोनाडिका इति फलितोर्थ इति दीपे उक्तं॥

॥ अथ स्मार्त प्रागश्चित्त प्रा॥
 Althar Smartha Prayashchitta

445-

+

3/1

१ सु-चा-मि-त्वा-० न-स्वाहा ॥ इ-डा-नि-भ्या-मि-दं ॥ ए-व-म-ये-पि ॥ ॐ यदि-क्षि-ता-यु-० य-स्या-हा ॥ २ ॥ ॐ सह-स्रा-क्षेण-० र-स्वाहा ॥ ३ ॐ श-तं-जी-व-श-र-दो-० दु-
 क-ल्पो-पा-स-ना-नि-स-मि-ध-प्रो-स्वाहा ॥ ४ ॐ आ-हो-र्ष-त्वा-० दं-स्वाहा ॥ ५ ष-ष्ठ-स्वि-ष्ट-कृतं-हु-त्वे-ति-कारि-को-त्तेः ॥ स्वि-ष्ट-कृता-दि-हो-
 म-शे-वं-स-मा-प-ये-त् ॥ ज्व-रा-दि-यु-त-स्त-ज्ज-गतो-ए-वं-कुर्या-दि-ति-वृ-त्तिः ॥ ॥ अथ-दु-ष्ट-स्व-भ-शां-तिः ॥ म-मा-भ्यु-प-स्व-भ-सू-चि-ता-रि-
 ष्ट-परि-हारा-र्थ-मु-प-स्थान-रूप-प्रा-यश्चित्तं-करि-ष्ये-ति-सं-कल्प्य ॥ अ-द्या-न-इ-ति-मंत्र-द्वय-स्य-श्या-वा-श्व-त्रे-विः ॥ स-वि-ता-दे-व-ता ॥
 अनु-ष्टु-प-छंदः ॥ दु-स्व-भ-ना-श-ना-र्थे-सूर्यो-प-स्थाने-वि-नि-योगः ॥ ॐ अ-द्या-नो-दे-व-० १ वि-श्वानि-दे-व-स-वि-त-० २ य-ज्ञ-गो-क्षि-ति-
 पंच-र्च-स्य-त्रि-त-त्र-विः ॥ उ-षो-दे-व-ता ॥ पं-क्ती-छंदः ॥ दु-स्व-भ-० सू-० गः ॥ य-ज्ञ-गो-षु-दु-र्घ-० ष्यं-० १ नि-धं-वा-घा-वृ-ण-व-ते-० २ त-द-
 ना-य-त-द-प-से-० ३ य-था-क-लां-य-था-श-फं-० ४ अ-जै-ष्ठा-घा-स-ना-म-चा-० ५ ॥ य-द्वा ॥ यो-मे-रा-ज-न-ित्य-स्य-ग-त्स-म-द-क्र-विः ॥ वै-रु-
 षो-दै-व-तौ-दुःस्व-भ-दे-व-ता-त्रि-ष्टु-प-छंदः ॥ दु-स्व-भ-० सू-० गः ॥ यो-मे-रा-ज-न्यु-ज्यो-व-स-० १ ॥ अथ-सु-ज्जं-भा-दि-शां-त-याः ॥ म-सुं-नि-वृ-त्त-
 दो-ष-परि-हारा-र्थ-ज-पं-करि-ष्य-इ-ति-सं-कल्प्य ॥ ए-व-म-ये-पि ॥ म-मा-म-नो-त-दर्शन-नि-मित्त-दो-ष-परि-हारा-र्थ-ज-पं-
 ने-० त-था ॥ म-म-पा-पं-ग-धा-घ्रा-ण-नि-मित्त-क-नि-रा-सा-र्थ-ज-प-इ-ति-पा-प-गं-धा-घ्रा-णे-० त-था ॥ क-र्णे-ध्वं-न्यु-सै-नि-मित्त-क-दो-ष-परि-हारा-
 र्थं-सु-च-क्ष्मा-मंत्र-ज-पं-करि-ष्ये-० त्प्य ॥ ॐ सु-च-क्ष्मा-अ-ह-म-क्षी-भ्यां-भू-या-सं-सू-व-र्चा-मु-खे-न-स-श्र-क्ते-र्णा-भ्यां-म-यि-द-क्ष-द्व-त-इ-
 ति ॥ नि-मित्त-व-ट-के-ष्व-प्य-यं-मंत्रो-ज-पे-त् ॥ अ-था-ग-म्या-ग-म-ना-दि-प्रा-यश्चित्तं ॥ अ-ग-म-नी-या-ग-म-नं-तु-र-ज-स्व-ला-भा-य-मि-
 म-नं ॥ नि-वि-ध-ति-ध्या-दौ-स्व-भा-र्ग-ग-म-नं-वे-ति-वृ-त्तिः ॥ म-म-भा-र्ग-या-र-ज-स्व-ला-ग-म-न-ज-नि-त-दो-ष-परि-हारा-र्थं-पुन-र्मा-मे-त्वि-
 १ श्रु-पं-त-स्त्री-च-तु-र-श्च-तु-रो-मु-क्षं-नि-रूप्य-त-त्सं-ख्य-या-त-थै-व-प्रो-क्ष्या-व-द्या-ता-घ्रा-ज्य-भा-गां-त-वृ-त्त्वा-व-दा-न-ध-र्म-ण-च-रु-भ-व-दा-य-मुं-चा-मि-त्वे-ति-पंच-
 १ च-स्य-स-क्त-स्य-प्रा-जा-प-त्या-य-स्म-ना-श-न-क्र-विः ॥ इ-डा-नि-दे-व-ता-त्रि-ष्टु-प-छंदः ॥ अ-त्या-नु-ष्टु-प-रा-ज-प-श्म-ना-श-न-प्र-धान-च-रु-हो-मे-वि-नि-योगः ॥ ॐ

१ यानां यथा हि तन्नादि तेन विनियोगः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

ज्य

ति-मंत्रा-भ्या-मा-ज्या-हु-ती-हो-व्ये-मि-त्या-ज्या-हो-म-प-क्षे ॥ स-मि-दा-धा-न-प-क्षे-तु-म-मे-त्या-दि-पूर्व-व-दु-क्ता-स-मि-धो-हो-व्या-मि-इ-ति ॥ ज-प-प-क्षे-
 तु-पूर्व-व-दु-क्ता-ज-पं-करि-ष्य-इ-ति-सं-कल्प्य ॥ स्वा-हा-का-र-प-दं-त्य-त्का-ज-पे-दि-ति-वृ-त्तिः ॥ म-मा-या-ज्य-या-ज-ने-नि-मित्त-क-दो-ष-परि-हारा-र्थ-मि-
 त्य-या-ज्य-या-ज-ने ॥ अ-या-ज्य-या-ज-ने-न्य-स्त-मा-र्च-ज्य-मि-ति-नि-वि-दुः ॥ २ ॥ म-मा-भो-ज्या-भो-ज-न-नि-मित्त-क-दो-ष-परि-हारा-र्थ-मि-
 त्य-भो-ज्य-भो-ज-ने ॥ अ-भो-ज्यं-ल-श-ना-दि-ग-णि-कां-ना-दि-चे-ति-वृ-त्तिः ॥ ३ ॥ म-मा-प्र-ति-या-ह्य-प्र-ति-ग्र-ह-नि-मित्त-क-दो-ष-परि-हारा-र्थ-मि-
 त्य-प्र-ति-या-ह्य-प्र-ति-ग्र-हे ॥ अ-प्र-ति-या-ह्यं-वि-ष-श-स्त्रा-दि ॥ अ-प्र-ति-या-ह्यं-पु-रु-ष-द्व-यं-चे-ति-वृ-त्तिः ॥ ४ ॥ म-म-चै-त्य-यू-पो-प-घा-त-के-नि-मि-
 त्त-क-दो-ष-परि-हारा-र्थ-मि-ति-चै-त्य-यू-पो-प-घा-ते ॥ चै-त्य-यू-पो-प-घा-तो-ग्नि-च-य-न-सु-य-प-स्पर्शः ॥ ५ ॥ ए-ते-षु-पंच-सू-नि-मित्त-ेषु-इ-दं-मे-व-
 व-क्ष्य-मा-ण-प्रा-यश्चित्तं-कुर्या-दि-ति-वृ-त्तिः ॥ ॐ पुन-र्मा-मे-त्वि-द्वि-यं-पुन-रा-युः-पुन-र्भ-गैः ॥ पुन-र्इ-वि-ण-मे-तु-मां-पुन-र्वा-ह्म-ण-मे-तु-मां-
 स्वा-हा ॥ अ-ग्न-य-इ-दं ॥ इ-मे-यो-धि-ष्ट्या-सो-अ-ग्न-यो-य-था-सु-ठान-मि-ह-क-ल्म-तं ॥ वै-श्वान-रो-वा-व-धा-नो-त-र्य-छ-तु-मे-म-नो-ह-द्यं-त-
 र-म-त-स्य-वे-तुः-स्वा-हा ॥ अ-ग्न-य-इ-दं ॥ अ-था-व्या-धित-स्या-प-काली-ना-स्त-म-य-नि-मित्त-क-क-र्म-णि-प्रा-यश्चित्तं ॥ अ-व्या-धितं-चे-त्स्व-
 पंत-मा-दि-त्यो-भ्य-स्त-मि-या-द्वा-ग्य-तो-नु-प-वि-श-न्ना-त्रि-शे-वं-भू-त्वो-दि-ते-वृ-त-सं-ध्यः-सूर्य-मु-प-ति-ष्ठे-त-द्य-था ॥ म-मा-व्या-धित-स्वा-प-
 काली-ना-दि-त्या-स्त-म-य-ज-नि-त-प्र-त्य-वा-य-परि-हारा-र्थं-सूर्यो-प-स्थान-रूप-प्रा-यश्चित्तं-करि-ष्य ॥ ति-ष्ठ-ने-वा-र्क-मु-खो-ये-न-सू-
 र्ये-ति-पंच-र्च-स्य-सूर्य-उ-त्रो-भि-त-पा-क्र-विः ॥ सूर्यो-दे-व-ता ॥ ज-ग-ती-छंदः ॥ अ-स्ते-स्या-प-प्र-त्य-वा-य-परि-हारा-र्थं-सूर्यो-प-स्थाने-वि-

ॐ येन सूर्यज्योतिषा ०१ विश्वस्य हि ०२ तन्नो घावा पृथिवी ०३ विश्वाहात्यास ०४ महिज्योतिर्विभ्रतं ०५ पंचभिरूप
तिष्ठेत् ॥ अथाकर्मश्रान्तं स्वापकालीनादित्योदयनिमित्तकप्रायश्चित्तं ॥ मम विहिता कर्मश्रान्तं स्वापकालीनादित्योद
यजनितप्रत्यवायपरिहारार्थं सूर्योपस्थानरूपप्रायश्चित्तं करिष्ये इति ० लम्प ॥ तिष्ठन्नेव ॥ यस्य ते विश्वेति च तस्य सूर्या
सूर्यपुत्रो भित्तिपात्रविः ॥ सूर्यो देवता ॥ जगती छंदः द्वितीया त्रिष्टुप् ॥ उदये स्वापि प्रत्यवायपरिहारार्थं सूर्योपस्थाने
ओम् यस्य ते विश्वा भुवनानि ० ॐ शन्नो भव चक्षसा ० ॐ अस्माकं दे ० ॐ यद्वा देवाश्चक्षुः ० ४ ॥ इति च सप्तपत्तिष्ठे
त् ॥ ~~अथ~~ विहितकर्मश्रान्तस्य नेव्यते इति कारिकायां ॥ नृत्याद्यकर्मणा श्रान्तस्येति वृत्तिः ॥ अथागारोपरिकपो
तोपवेशनादिनिमित्तकप्रायश्चित्तं ॥ कारिकायां रक्तपादः कपोधारव्य अरण्योक् - शुकछविः ॥ स चेच्छालां विशे
छालां समीपं वा ब्रजेद्यदि ॥ परिषेचनपर्वतमन्वाधानादि पूर्ववत् ॥ देवाः कपोतसूक्तेन प्रत्युचं जुहुयाद्दत्तं ॥ तद्यथा ॥
ममागारोपरिकपोतोपवेशनसूचितारिष्टनिरासार्थं देवाः कपोतेति सूक्तेन प्रत्युचं माज्यहोमं करिष्ये इति सं ० हो
मं जपपक्षेतु ॥ देवाः कपोत इति सूक्तजयं करिष्येति संकल्प्य ॥ अग्निमुपसमाधाय ॥ अस्मिन् न्वाहिते ग्नावित्यादि
चक्षुषीं आज्येन पंचवारं विश्वा देवानाज्यद्रव्येणेत्यादि पूर्ववत् चक्षुष्यं तं कृत्वा ॥ देवाः कपोत इति पंच च संसृज्यते ॥
कपोतऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ जगती छंदः ॥ आगारोपरिकपोतोपवेशनसूचितारिष्टपरिहारार्थं माज्यहोमं

तथा ॥ सायमस्तमिते होमकालास्तु नवनाडिकेति स्मृत्यर्थं सारोक्ते ॥ तथा संगवांतः प्रातरित्यत्र संगवांतो दशनाडि
केति नारायणवृत्तिः ॥ अस्तमिते उदिते च विहितो होमः एतावति कालात्क्रियमाणो न - दोषो भवतीति वृत्तिश्चतुर्दशैः पुनः
पुनः कालवधिः ॥ तस्मिन्नीय चतुर्गृहीतमाज्यं जुहुयादिति श्रौतसूत्रे उक्तं होमकालाति क्रमे प्रायश्चित्तं पूर्ववत् गौणकाले
होमं कुर्यात् ॥ तस्य योगश्च ॥ उक्तं होमकालाति क्रमनिमित्तप्रायश्चित्तपूर्वकं सायमोपासनं होमं करिष्येति संकल्प्य होम
द्रव्यसंस्कारात् पूर्वमाज्यं संस्कृत्य स्तुतिचतुर्वारं गृहीत्वा सायं दोषावस्तर्नमस्वाहा ॥ अग्नय इदं ॥ ततो होम्यं संस्कारादि हो
मं समापयेत् ॥ एवं प्रातरपि उक्तं होमकालाति क्रमे ० प्रातरोपासनं ० पूर्ववत् चतुर्गृहीत्वा ॥ प्रातर्दोषावस्तर्नमस्वाहा ॥ अग्न
य इदं ॥ ततः पूर्ववत् होमं कुर्यात् ॥ अथ होमाधिकारिणः स्मृत्यर्थं सारे ॥ होमे मुख्यो यजमानः पत्नी पुत्रश्च कन्यका ॥ कृत्वा क
विष्यागुसर्वा भ्राता भ्राजिनेयः सतापतिः ॥ ऐतरे ॥ रुद्रतं यच्च तद्भुतं स्वयमेव वृत्तिः ॥ तत्रापि यजमानतं त्यनुत्तयात्समक्षं
एव कृत्वा गौणं होमादावधिकारः ॥ स एवाह ॥ असमक्षं तु दैत्योर्होतव्यं न त्विर्गार्हिता ॥ इयोरप्यसमक्षं चेदुच्यते तम
नर्थकं इति ॥ उन्मादादावनुजां विनैव होमादिकं कुर्यात् ॥ उक्तं च स्मृत्यर्थं सारे ॥ उन्मादेषु सवेचनैर्कुर्वता नुत्तया विना ॥ नो
पवासि प्रवासे स्यात्सत्त्वाधारयते व्रतं ॥ सर्वथा यजमानो हित्यजेत्तद्विभ्रतः शुचिरिति ॥ अथ व्याध्यादिनिमित्तक
कर्मसंस्कल्पादिप्रयोगाः स्पष्टीक्रियंते ॥ एवं गुणेत्यादि मम व्याधित्वपरिहाराय यद्वा इति चरुहोमं करिष्येति सं

परिपूर्वा० इतिहुत्वाततः स्वाहेत्युक्ता॥ पूष्याइदं०॥ प्रज्ञाभ्रष्टत्वेतु॥ प्रज्ञाकामोहं संपूष्यनितिसूक्तेन प्रत्यक्षमाज्यहोमन्यागोप्रा
 ग्वज्जपेत्वा॥ अथयदा कदाचित्त्वासां जिगमिषुः पितृपुत्रयौर्गृहिष्ययोश्च पथ्यभयेन गंतुं सूत्रोक्तः॥ शिष्यातिसर्जनोदि
 प्रयोगः स्मृतिदर्शनात्सर्वैः कर्तव्यत इतिवृत्तिजयंतौ॥ तद्यथा॥ शिष्याचार्यावाचम्यप्राणानायम्य देशकालौ कथयित्वा मुक्
 शर्मणः प्रोषितुं मार्गं संभावितानेकभयनिरासार्थं शिष्यातिसर्जनजपादिकरिष्यइतिसं० प्राञ्जुरवमाचार्योदगाननं शिष्यमुपवे
 श्यजपेत्॥ ॐ प्राणापानयोस्तुव्यचास्तया प्रपद्ये देवाय सवित्रे परिददामि॥ इत्यभोजपित्वा नतः आमं दैरिति मंत्रस्य विश्वा
 मित्रं द्रोबहती॥ जपे विनियोगः॥ ॐ आमं दैरिन्द्र हरिभिः॥ ॐ प्राक् स्वस्तीत्यभोजपित्वा महित्रीणामितित्तचस्य सूक्तस्य
 सत्यधृतिर्वारुणीरादित्योगायत्री स्वस्त्वय नार्थामुभाभ्यामन्योन्यानुमंत्रणं शिष्यविसर्जनैचवि० ॐ महित्री० नहि ते वा०
 यस्मै पुत्रा० इत्यभावप्यन्योन्यमनुमंत्र्य विसृज्य प्रवासंगच्छेत्॥ एवमतिस्वस्य न कुतश्चिद्रयं भवतीति विज्ञायंत इ
 तिसूत्रोक्तेः॥ एवंगुरुविसृष्टगच्छंतं पथियदि पक्षिणो विषयवाचो बहंतितदा कनिक्कददितिसूक्तद्वयस्य गत्समदः शंकु
 तश्चाद्यास्त्रयस्त्रिष्टुभः॥ चतुर्थं जीगती पंचमी शक्यं विर्वी॥ ययसाममनो ज्ञावचः श्रवणाद्यपशकुनं निरासार्थं
 जपेवि० ॐ कनिक्कदज्जनुवं०१ मात्वा श्येन उद्धी०२ अबक्रंददक्षिणतो०३ प्रदक्षिणोदधि०४ उद्गातेव वाकु०५ आ
 वदंस्त्वं शकु०६ देवीवचमिति मंत्रस्य॥ नमो भार्गवोवागीश्वरी त्रिष्टुप्॥ विनियोगः पूर्ववत्॥ ॐ देवीवाचम

ष

५

जनयंत देवाः ऋक्१ एतत्सूक्तद्वयस्य यात्राकाले पिजपः कर्तव्यः॥ कनिक्कदज्जपेत्सूक्तं यात्राकाले विशेषतः॥ इति ऋ
 विधानोक्तेः॥ तथा॥ जातवेदस एतां च स्वस्त्वय नार्थं सदा पथिजपेत्॥ जातवेदस इत्येतां सदा स्वस्त्वय न जपेत्॥
 दुर्गे पथि प्रयातस्य नास्या रिभ्यो भयं भवेदिति ऋविधानोक्तेः॥ ततः पथि गच्छन् यदा मगस्य शिवादीनां निदिता वा
 चं शृणोति तदा॥ स्तुहि श्रुतमिति मंत्रस्य गत्समदो रुद्रस्त्रिष्टुप्॥ मृगादीनाममनो ज्ञानिं दित वाचः श्रवणाद्यपिष्ट
 तिरसनार्थं ज० ॐ ॐ स्तुहि श्रुतं ग०१ ततो यस्यां दिशि यस्माद्वा पुरुषात् व्याधादिभ्यो विभीयातां दिशं प्रत्यभयतो मा
 र्गं प्रदीप्तमुल्कं स्थित्वा प्रक्षिपेद्दनेन मंत्रेण॥ अभयं मित्रवरुणामत्यमस्वर्चिषा शत्रूदहंति प्रतीत्य॥ मा प्रज्ञातारं मा
 प्रतिष्ठां विदं सुमिथो मिदं नानामुभयं न मत्स्यं॥ अनेन मंत्रेणोपयतः क्षिपेत्॥ तथा मंधानं क्वा प्रसव्यमालो उयित्वा तां
 दिशमभिमुखं स्थित्वा संसृष्टं धनमिति मंत्रस्य मन्युस्तापसो मन्युर्जगती मंधानं कन्यं च करोति वि० ॐ संसृष्टं०१ अ
 नेन मंत्रेण मंधानं कन्यं च कृत्वा गच्छेदिति वृत्तिः॥ जयंतमतेतु॥ उत्स्रक्कयोरधस्तात्तां दिशमभिमुखं मंधानं च करोति
 इति॥ एवंप्रतेन क्वापि भयं भवति॥ यदा सर्वसुदि सुभयमुत्पद्यते न च ज्ञायते अस्मात्सुरयादनतो वेति तदा॥ आच
 म्यप्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य मम सर्वादिस्वज्ञात संभावितानेकभयनिरासद्वारा श्रीपरमेश्वरपीत्यर्थं अष्टा
 वाज्याहुतिर्होमं जपंच करिष्येति संकल्प्य॥ उपलेपादि पूर्ववत्प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात्॥ अस्मिन्नचाहितेना

वित्याद्याघारांत मुक्तात्रप्रधानं॥ अग्नि॥ वायुं॥ आदित्यं॥ चंद्रमसं॥ बरुणं॥ छंदःसिं॥ ब्रह्माणं॥ एताः प्रधानदेवताः॥
 आज्यद्वयेण धूमसंभवेन नरुदमित्यादिसमिद्धयमग्नवाधाय परिसमूहं न विक्लमेन परिसरणाद्याघारांत चक्षुषी
 वर्जस्त्रवाहुतीर्जुहुयात्॥ ॐ पृथिवीवतासाग्निना वतातया वतया वज्र्योयस्माद्भयाद्विभेमितद्वारये स्वाहा॥ अग्न
 यद्दं० ॐ अंतरिक्षं वर्तते द्यायुनावर्तते तेन वर्तते नवर्त्रेण यस्माद्भया० वायवर्० ॐ द्यौर्वतासादित्येन वतातया वतया व
 ज्र्योयस्मा० आदित्यायेदं० ॐ दिशो वतास्ताश्चंद्रमसावतास्ताभिर्वताभिर्वत्रीभिर्यस्मा० चंद्रमसं० ॐ आपो वता
 स्तावरुणेन वतास्ताभिर्वताभिर्वत्री० वरुणायेदं० ॐ प्रजावतास्ताप्राणेन वतास्ताभिर्वताभिर्वत्रीभिर्य० प्राणायेदं०
 ॐ वेदावतास्ते छंदोभिर्वतास्ते वर्तते वज्र्यं यस्माद्भया० छंदोभ्यद्दं नमः ॐ सर्ववततद्वृणावर्तते तेन वर्तते नवर्त्रेण यस्माद्भ
 या० ये स्वाहा॥ ब्रह्मणर्० एता अष्टावाज्याहुतीर्हुत्याग्नेरीशान्यादिश्यवस्थाय स्वस्यात्रेयं जपतियत इंद्रभयामह इति
 च सूक्तशेषं॥ तद्यथा॥ स्वस्ति नो मिमीतेति पंचर्चस्य सूक्तस्यात्रि विश्वे देवाद्यास्त्रिष्टुभ्योत्येदे अनुष्टुभौ जपेवि० ॐ
 स्वस्ति नो मिमी० १ ॐ स्वस्तये० २ ॐ विश्वे देवानो० ३ ॐ स्वस्ति मित्रावरुणा० ४ ॐ स्वस्ति पंथा० ५ ॐ स्वस्त्यनं० ६ ॐ
 ॐ होमुच० ७ इति सखिलाः सप्तर्चो जपित्वा यत इंद्रेति वंश्यां वण्यः प्रगाथ इंदो आद्यात्तृतीया पंचम्यो बहत्यादि
 तीया चतुर्थषष्ठ्यः सप्तो बहत्या जपेवि० ॐ यत इंद्र० १ त्वंहिराधस्य ते० २ इंद्रस्य तु० ३ त्वं नः पश्वा० ४ अयोधा

६

वि० जपपक्षे जपेवि० एवमेव गृहसमीपमागमने पिज्ञेयं॥ ॐ देवाः कपोतश्चितोयदि छं० व्यदे इति मंत्रेण हुत्वा पश्चा
 स्वाहाकारं पठेत्॥ विश्वेभ्यो देवेभ्यद्दं॥ एवमग्रेपि॥ ॐ शिवः कपोतश्चितो नो० ॐ हेतिः पक्षिणी० ॐ यदुलूको वद
 ति० ॐ त्रैचा कपोतं नुदत० इति हुत्वा स्वाहाकारं पठेत्॥ अथ धनार्थगमननिमित्तं कर्मणितुमम धनार्थसिद्ध्यर्थं वय
 मुक्तापथस्य इति प्रत्यर्चमाज्यहोमं करिष्ये० होमपक्षे॥ जपपक्षे तु वय० तिसूक्तं जपं करिष्ये इति वृत्त्याग्निमुपसमा
 धायास्मिन्नन्वाहि० पूषणं दशवारमाज्येन शोषेणेत्याज्यभागांते॥ वयमुत्वेति दशर्चस्य सूक्तस्य भरद्वाजऋषिः॥ पू
 षादेवता॥ गायत्री छंदः॥ अष्टम्यनुष्टुप् अर्थसिद्ध्यर्थमाज्यहोमेवि० वयमुक्तापथस्य० जात्वा स्वाहाकारं पठेत्॥ पूष्या
 इदं॥ ॐ अभिनो नर्यं० ॐ अदित्संतं चिदाघणे० ॐ विपथो वाजसातये० ॐ परितं धिपणीना० ॐ वि पूषं नारयातुदं०
 ॐ आरिखकिविरा० ॐ यां पूषन् ब्रह्म० ॐ याते अष्टागो ओप० ॐ उत नो गोयणिधिय० १० इति मंत्रांते हुत्वा पश्चात्त्वा
 हाकारांते पूषद्दं नममेतित्यजेत्सर्वत्र॥ अथ नष्टलाभार्थं कर्मणितुं॥ मम नष्टलाभार्थं संपूषन्विदुषेति सूक्तेन प्रत्यर्चमा
 ज्यहोमं करिष्ये इति होमपक्षे॥ जपपक्षे तु॥ सूक्तं जपं करिष्ये इति विशेषः॥ पूर्ववदन्वाधानाद्याज्यभागांते संपूषन्विदुषेति
 दशर्चस्य सूक्तस्य भरद्वाजऋषिः॥ पूषादेवता॥ गायत्री छंदः॥ नष्टलाभार्थमाज्यहोमेवि० ॐ संपूषन्विदुषा० ॐ समु
 पूषाग० ॐ पूषश्चक्रं० ॐ यो अस्मै० ॐ पूषागा अन्वेतु० ॐ पूषं ननु प्र० माविर्नेश० शृण्वंतं पूष० पूषंतं वव्रं ते वयं०

विभीतोपमवस्वस्येवोस्मासचप्रजायध्वंमाचवोगोपतीरिषत्॥ इति अनेन गृहं संवीक्ष्य ततः प्रविशेत्॥ अंगं गृहं न हंसमनः
 प्रपद्ये बीरघो बीरवतः सुवीरान्॥ इति व हंतो घृतमुक्षमाणास्तैश्च हंसमनाः संविशानि॥ इति गृहं प्रविश्यान्निवंशगमंशं
 योः शंयोः॥ इति मंत्रं सकृदुक्त्वा त्रिरिति वृत्तिः॥ त्रिरनुवीक्षमाणः प्रपद्येत्॥ ततः प्राप्नुमासीनः स्वपुरतः प्रत्यङ्मुखः ज्येष्ठ
 खानुपूर्व्येण पुत्राणां शिरः उभाभ्यां पाणिभ्यां परिगृह्य त्रिरवधाय ततो जपेत्॥ अंगादंगात्संभवसि हृदयादधिजायसे॥
 आत्मा वै पुत्रनामासि स जीव शरदः शतमिति मंत्रं पश्चाज्जपतीति वृत्तिजयंतो॥ कुमार्या अप्यमंत्रं कंत्रिराजिघ्रेत्॥ दश
 रात्रादर्चा कृत्वा गमने मनोज्योतिं प्रायश्चित्ताहुतिर्न भवतीति श्रौतग्रंथेभ्यो वगंतव्यं॥ इति प्रवासी पस्छानं अथोपा
 सनानुगतप्रायश्चित्तं॥ आचम्य प्राणानायममोपशांतमोपासनान्निप्रतिष्ठापनस्त्रयमुपवासाभ्यां पुनस्तदादयि
 ध्येतिसंकल्प्यः॥ तथा॥ पत्न्युपवासपक्षे तु मम उपासनशांतमोपासनान्निप्रतिष्ठापनपत्न्युपवासाभ्यां उत्सादयिष्ये इ
 तिसंकल्प्यः॥ अत्रकारिका॥ ओपासनोत्तुगच्छेत्तत्तुपलेपादिपूर्ववत्॥ आहृत्य श्रोत्रियागारात्प्रतिष्ठाप्य हविर्भु
 जं॥ अन्यस्माद्धोमकालस्त्रीनाश्नीयाद्यादिवागृही॥ ममानुगतमोपासनान्निन्यामयाश्चेत्यनयाज्याहुत्वा पुनस्तदा
 दयिष्ये इति संकल्प्यायतनाद्दस्मापोह्य श्रोत्रियागारस्य मुपलेपादिपूर्वमग्निप्रतिष्ठाप्य परिसमुत्थपरिस्तीर्य पर्युक्ष्या
 ज्यं संस्तुत्य स्तुवं च संस्तुज्याग्निमलं हृत्य अयाश्चेति विमदोयाग्निः पंक्तिः ओपासनानुगतप्रायश्चित्ताज्यहोमं वि०

अयाश्चाग्नेः स्वाहा॥ अग्नये अयस इदं॥ सर्वप्रायश्चित्तं करि० अं भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥ प्रजापतय इदं॥ ततः परिस्तणा
 निविस्त्रज्यपर्यह नोक्षणे कृत्वा॥ अं च मे स्वरश्च मत्पुपस्थाय कालं प्रातंहोमं कुर्यात्॥ पत्न्युपवासपक्षे तु पूर्ववत्सं
 कल्पानंतरमग्निं स्थापनादिकृत्वा कालं प्रातंहोमं कुर्यात्॥ पत्नी तु तस्माद्धोमकालादारभ्यान्यहोमकालपर्यंतमुपवसे
 त्॥ यजमानोपवासपक्षेप्येवमेव॥ यजमाने प्रोषिते पत्न्या मत्तुमत्यामप्यनुगतेन वनुगताग्निं स्थापनप्रायश्चित्तादि
 कृत्वा गृहाराकारयेदिति बौधायनः॥ आद्वादशरात्रांतमग्न्युत्पत्तिप्रकारोयं॥ तदुत्तरं पुनः संधानमेवेति वृत्तिः॥ इत्य
 नुगतप्रायश्चित्तं॥ अथ अन्वाहितान्यनुगतप्रायश्चित्तं॥ अन्वाहितं नेर्यागप्रागनुगते तं श्रोत्रियागारादग्निमुत्साद्य अ
 न्वाहितेनेः प्राग्यागादनुगतनिमित्तं पुनरन्वाधानं प्रायश्चित्तपूर्वकं करिष्ये॥ अग्निमुत्सादयिष्येदिति संकल्प्या
 न्वाधानसमिधमग्नावाधाय भूर्भुवः स्वरित्युपस्थाय सर्वप्रायश्चित्तं कृत्वा स्थापनीपाकं कुर्यात्॥ अन्वाधानोत्तरं
 प्रयाणानिमित्तं कर्मणि तु॥ ममान्वाहिनि प्रयाणानिमित्तं तु भ्यंता इत्याज्यातिहोष्ये० संस्तुताज्येन॥ तुभ्यंतेति मं
 त्रस्य॥ अंगिरा कृषिः॥ विसृपोग्निर्देवता गायत्री छंदः॥ अन्वाधानोत्तरं प्रयाणानिमित्ताज्यहोमे विनियोगः॥ ओ
 तुभ्यंता अगिरं रे स्वाहा० अग्नय इदं० सर्वप्रायश्चित्तं च कृत्वा विधिवदग्निं समारोप्य गच्छेत् अथोपासनहोम
 लोपप्रायश्चित्तं॥ ममोपासनहोमलोपजनितप्रत्यवायपरिहारार्थं मनस्वस्यानतुर्गृहीतमाज्यं होष्यामि॥ इति

इ

संकल्पः॥ पर्यहनाद्याज्यं संस्कृत्य स्तुचि चतुर्वारं गृहीत्वा॥ ॐ मनोज्योतिर्जुषतामाज्यं मे विच्छिन्नं यत्तं समि
 मंदधातु॥ या इष्टा उष सो या अनिष्टास्ताः संतानो मिह विषाद्य तेन स्वाहो॥ मनोज्योतिर्विदं॥ ०॥ सर्वप्रा
 यश्चित्तं कुर्यात्॥ द्वादशदिनपर्यंतं मिदमेवैकाज्याहुतिप्रोयश्चित्तमिति कारिकायां॥ तदूर्ध्वमग्निनाशः पुनः
 संधानहोमंतिप्रयोगरत्ने॥ इति होमलोपप्रायश्चित्तं॥ अथ पुनः संधानं॥ मम यावत्कुलं गृह्याग्निविच्छिन्नदो
 षजनितं प्रसवायापरिहारार्थं ताते दिनसंख्योक्तप्रायश्चित्तममुकप्रत्यान्नायेन करिष्ये इति संकल्प्य दंपतीकुव
 तां॥ ततो गृह्याग्निविच्छेदं दिनादारभ्य अथ यावत्सुतानां सायं प्रातर्होमानां तथा दर्शपूर्णमासस्थापितो कानां च द
 वनीय इयं घृतं च नानामगोत्रेभ्यो ब्राह्मणभ्यो दातुमहमुत्सृजे इति संकल्प्य दत्त्वा च मम विच्छिन्नस्य गृह्याग्नेः पु
 नः संधानं करिष्ये इति संकल्प्य॥ उपलेपाद्याग्निप्रतिष्ठाप्यास्मिन् न च्वाहिते न विद्याद्याधारावाज्येन त्रिरग्निपवमानं
 सकृत् अग्निं प्रजापतिं चाज्येन॥ अर्यमाग्निं बरुणाग्निं पूषाग्निं प्रजापतिं च लाज इव्येण सूर्यसावित्री चतुर्वारमाज्येन
 शेषेणास्विष्टकृतमित्याद्युक्ता समस्तव्या हतिभिः सामिद्वयमग्नावाधाय प्रजापतयेत्कृत्वा परिसमूहनादिकृत्वा पा
 त्रासादनं कुर्यात्॥ ततः प्रोक्ष्य स्नानं चासद्यो भाजने बर्हिष्या साद्य पात्रपश्चिमतो लाजं शूर्पं चासाद्याज्याधिपपातं
 कृत्वा ज्यलाजैः सह पर्याग्निरुत्वाज्योत्पवने कृते लाजांस्त्रिः प्रोक्ष्य स्नानं संसृज्य बंधान् चारध्व इध्माधानाद्याधारहो

अने

यु

श्वध्व० ५ प्रभंगीभूरो० इति वल चो जपित्वा पूर्ववदुपविश्य॥ स्विष्टकृदूर्जं सन्नहनहोमादिप्रायश्चित्तहोमशेषं
 समाप्य कूर्मेश्वरार्पणं कृत्वा संगतेन कृतश्चिद्व्यं भवतीति वृत्तिजयंतो॥ महाध्वागमने निमित्तकर्मणितु॥ मम महा
 ध्वागमने कदुःखभयादिपरिहारार्थं संपूषन्नध्वन इति सूक्तप्रत्यक्षमाज्यं होष्यामि॥ इति संकल्प्यान्वाधानादिपूर्व
 बर्हस्पत्यासंपूषन्नध्वन इति सूक्तस्य कण्वऋषिः पूषादेवता॥ गायत्री छंदः॥ महाध्वगमने संभाविताने कदुःखप
 रिहाराय धनाद्यर्थं चाज्यहोमे वि० जपपक्षे सूक्तजपं करिष्ये इति विशेषः॥ संपूषन्नध्वनः सूक्तं यात्राकाले सदा पठेत्॥
 अभयेनाचिरं याति कार्यसिद्धिर्भवेद्ध्रुवं॥ इति ऋग्विधानोक्तेः॥ अत्रैव ध्वनिव्याघ्रादिभ्योऽप्यंकरमार्गगमने तु स
 मं संभावितव्याघ्रादिभयनिवृत्त्यर्थमिति विशेषः॥ ॐ संपूषन्नध्वनः० ११ इदं० एवं दश ऋग्भिराज्यं कृत्वा स्विष्टकृता
 दिहोमशेषं समापयेत्॥ अथ प्रवासोपस्थानं॥ तत्र प्रवासादोपासनाग्निं प्रज्वाल्वा च म्यप्राणानायम्य मम धनाद्य
 र्जनार्थं प्रोषितुमभ्युपस्थानं करिष्ये इति संकल्प्याग्नेः पश्चात्तिष्ठ नोऽस्यं वोऽस्यं मेस्तु इत्युपस्थाय प्रवासं गच्छेत्॥ द
 शरात्रादूर्ध्वमधिकप्रवासश्चेत्प्रवासादेत्यस्नात्वाग्निं प्रज्वाल्वा च म्यप्राणानायम्य प्रवासादागतो हं मनस्व सा चतु
 र्गृहीतमाज्यहोमापस्थानादिकरिष्ये इति संकल्प्याज्यं संस्कृत्य स्तुचि चतुर्वारमाज्यं गृहीत्वा मनोज्योतिरिति मे
 नेण कृत्वा सर्वप्रायश्चित्तं कृत्वा उपस्थाय अभयं बोभयं मेस्तु इत्युपस्थाय गृहं तद्वारिष्ठित्वा गृहं मवे सते॥ गृहमा

द्विवेपरित्यनिमित्तपथिरुत्थालीपाकस्थाने पूर्णाहुतिं होष्यामिरुतिसंवल्लं कृत्वा पुनस्तृतीयादिति धिषु अन्वाधान पूर्वकामि
 हिं कुर्यात् ॥ अथातिपन्नेष्टिः प्रयोगपारिजाते ॥ अन्वाधात्पूर्वचेत्त्रिरजस्यलाभवतितदापंचमादिदिबसेसद्यस्त्रालान्वाधाना
 पूर्वकं स्थालीपाकं कुर्यात् ॥ अन्वाधानात्पुनरतो रजस्यलाभे तोग्रहान्तरेस्थापयित्वा प्रतिपद्ये वस्थालीपाकः कर्तव्यः ॥ सूतकदिने
 स्थिरतीताचेदागामिपर्वपूर्वतिथिषु द्वितीयांचतुर्थं नवम्यांचतुर्दशींचविहायान्यासूनामतिपन्नेष्टिप्रायश्चित्तं विनैव कुर्या
 त् ॥ तदाहप्रयोगपारिजाते ॥ स्वकाले स्थिरकृत्वा तृतीयादि इत्यत्र स्वकालशब्देनागामिचतुर्दशीपर्यंतः कालो विवक्षितः ॥
 अनंतरे पर्वणितु प्राप्तापथि कृत्वा पूर्वमर्तियागं कुर्यात् ॥ तदाहप्रयोगपारिजाते भगवान् ॥ स्थालीपाकमतित्रमेव दित्यत्र कु
 त्रचित् ॥ दिवसे तत्र कर्तव्यं एतत्तु स्मार्तकर्मणः ॥ तत्राद्यं यद्यति क्रमेत्कार्यं पर्वण्यमंतरे ॥ पथि कृद्धोमपूर्वं तु कर्तव्यमवधा
 नतः ॥ चरुनिर्वचणं तत्र पूर्वपथि कृतेनये ॥ अन्याभ्यो देवताभ्यस्तु चरुणामं जुहुयात्क्रमात् ॥ अन्ये तु पथि कृद्धोमं स्वतंत्रं क
 र्ममेतिरे ॥ तत्ते कृत्वा पुनस्तंत्रं प्रणीता सादनादिकं ॥ निर्वापप्रोक्षणे कृत्वा चरुः पथि कृतेनये ॥ अथोपरिष्ठातंत्रं च यथाविधिस
 माप्यच ॥ अतिश्रुतं च कुर्वत्तस्थालीपाकं यथापुरेति अस्यार्थः ॥ प्रतिपदि कर्तव्यः स्थालीपाकस्यातित्रमणे आगामी चतु
 र्दशीपर्यंतसूति धिषु यत्र कुत्र वा स्थालीपाकः कर्तव्यः ॥ तत्राप्यतित्रमेनंतरे पर्वण्येव पथि कृत्वा पूर्वकातिपन्नयागं कुर्यादि
 ति ॥ तत्रापि तिथि विशेषमाहाचार्यः स्मृतिरूपेण ॥ शुभे हनितु कार्यास्यादिष्टिः पश्चात्ततः परं ॥ नातीतेष्विष्टतुव

श्यंचतुर्थ्यामध्यपंचके ॥ नवम्यांचद्वितीयायां कार्यस्याहुतयस्तथेति ॥ मध्यमपंचके ॥ मध्ये पर्वमध्ये ॥ अष्टम्यानेत्यर्थः ॥
 यत्तु चंद्रिकायामुक्तं ॥ पौर्णमास्यास्येह ह्यं होता हायदहर्भवेत् ॥ तदाहुर्जुहुयादेवममावास्यात्ययेपि च ॥ ह्यं हविः ॥ होता
 क्रुचिक् ॥ अत्रैव कृत्वा पथि कृत्वा वैश्वानरीवा अतिपन्नं कार्यं ॥ एतदपियावदन्यस्य पर्वणो न कालो ॥ तस्यासौ तु प्रायश्चित्त
 मेव ॥ न पुनरतिपन्नानुष्ठानं ॥ अधिकारं तत्रावरोधेन काल इति ॥ तदेतच्छास्त्रांतरविषयमेवेति प्रयोगपारिजाते ॥ आश्व
 लायनानंतु ॥ अतिपन्नेष्टिस्थित्यंतरग्रहणात् ॥ पूर्वद्वयाद्यतित्रमणे निर्णयमाह कारिकाकारः ॥ उभयातित्रमे कार्य एकः
 पथि कृतश्चरुः ॥ तृतीयप्रभृतीनां तु पर्वणामतिपातने ॥ पुनराध्ये मिच्छंति केचिद्दृष्ट्यविदो द्विज इति ॥ प्रयोगपारिजातेशेन
 कः ॥ इष्टि त्रयसमायोगात्स्मार्तानिः संप्रणश्यत इति ॥ द्वयोर्योगेति कार्यास्यादिष्टिः पूर्णाहुतीर्द्यतैः ॥ वक्रैष्टीनां समायोगा
 दपि चैव प्रणश्यति ॥ श्रौतानि स्तु द्वयोर्योगे कार्यं क्लेशोक्तनिष्कृतिरिति ॥ सायणीये प्रजापतिः ॥ दर्शश्च पूर्णमासश्च लुप्तो थ
 द्यमेव वा ॥ एकस्मिन्मासद्वये पाद्वयोरर्धेन शोधनमिति ॥ अथेतत्प्रयोगः ॥ मम पौर्णमासस्थालीपाकातिपत्तिजनितप्र
 त्यवायपरिहारार्थं पथि कृत्वा गपूर्वकमतिपन्नस्थालीपाकं ॥ दर्शस्थालीपाकं वा कृत्वा तत्पर्वणोन्वाधानं कुर्यात् ॥ तत्रा
 प्यतित्रमे अतिपन्नयागस्य पादं रुद्धप्रायश्चित्तं कृत्वा कालप्राप्तां प्रतिपदिष्टिसद्यस्त्रालान्वाधानपूर्वकं कुर्यात् ॥
 तत्र मम पौर्णमासातिपन्नस्थालीपाकजनितप्रत्यवायपरिहारार्थं पादं रुद्धप्रायश्चित्तममुकप्रत्याप्नायेन

करिष्येति संकल्पं कृत्वा सद्यः स्वाहान्वाधानपूर्वकं प्रतिपदिष्टं कुर्यात् ॥ द्वितीयपर्वान्ति क्रमे पूर्ववदागामिमध्ये कुर्यात् ॥ तत्राप्यति क्रमे तत्पर्वणि पथि कृत्वा पूर्ववत् कार्यं ॥ पथि कृदिष्टं संप्रति क्रमे कृत्वा पूर्ववत् कार्यं ॥ तस्याप्यति क्रमे तृतीयं प्रतिपदि अतिपन्नद्वयप्रायश्चित्तं कृत्वा ध्वं चरित्वा प्रातः कालमिष्टं कुर्यात् ॥ तत्रदर्शपूर्णमासः स्यात् प्रातः कालमिति जनि तत्प्रत्यवायपरिहारार्थं कृत्वा ध्वं प्रायश्चित्तं करिष्येति संकल्पं कृत्वा च प्रातः कालमिष्टं कुर्यात् ॥ तस्याप्यति क्रमे आगामी पर्वपर्यंतं पूर्वोक्तं वदेव कुर्यात् ॥ तत्राप्यति क्रमे समाप्ताग्निर्नश्यति ॥ पूर्वोक्तं पुनराधेयं पुनः संधानं वा कृत्वा प्रातः पर्वणितदिष्टं कुर्यात् ॥ पुनराधेयं तु स्यात् प्रातः कालमिति पाते चतुर्थपर्वान्ति क्रमे च स्यात् प्रातः कालमिति पाते बोध्यः ॥ हिरण्यकेशी पृथुसूत्रेयदिवापर्वणो विष्टिद्ये ततस्मिन्पथि कृत्वा तेन याजयेद्यदि द्वैवैश्वानरपथि कृत्वा तोयदि बह्वन्पुनराधेय इति ॥ तद्यथा ॥ मम विष्टि नस्य गृह्याग्नेः पुनरस्युत्पत्यर्थं जयंता द्युक्तं पुनराधेयं करिष्येति संकल्पं कृत्वा ध्वं कृत्वा संधारेष्वाग्निं प्रतिष्ठाप्य पर्यहनाद्याज्यं संस्कृत्य अयाश्चेति स्तुवाहुतिं सर्वप्रायश्चित्तं च कृत्वा पर्यहणोक्षणे कुर्यात् ॥ समारूढसमिन् शोसमिद्भंगे वा इयमन्युत्पत्तिः ॥ तत्र मम समारूढसमिन् शजनि तत्प्रत्यवायपरिहारार्थं मम समारूढसमिद्भंगजनि तत्प्रत्यवायपरिहारार्थं करिष्येति संकल्पं कृत्वा विशेषः ॥ इति कारिका द्युक्तं पुनराधेयं ॥ अन्याधानेष्टिमध्ये च द्वाग्रहणं चेच्छेन कोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्यात् ॥

१०

त्वित्यस्य सूर्यासावित्री सूर्यासावित्री त्रिष्टुप् दधिप्राधानपत्नी हृदयांजने विनियोगः

मौ कुर्यात् चक्षुषी वर्जं ॥ प्रधान होमः ॥ अग्न्यायं विषवस इति तिसृणां शतं वैश्वानसा नक्षयः ॥ अग्निः पवमानो देता ॥ गायत्री छंदः ॥ पुनः संधानं प्रधानाज्य होमे वि० अं अग्ने अयां वि० हा अग्नेये पवमानाये दं० अं अग्निर्देविः ॥ २३ अं अग्ने पवस्व स्व० ३ त्वमर्यमा वस अतो निस्त्रिष्टुप् पुनः संधानं० अं त्वमर्यमा० हा ॥ अग्नय इदं० अं प्रजापते हिरण्यगर्भः प्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥ पुनः सं० अं प्रजापते न त्वदे० प्रजापतय इदं० ततः प्रसाहिते पत्न्यं जलोपतिराज्ये नोपास्तीर्य हिर्लजानोप्यपंचावती चेत्त्रिष्टुप् शूर्यं जलिस्त्रिष्टुप् प्रत्यभिघार्यति स्त्रिष्टुप् पत्न्यं जलिस्त्रिष्टुप् जलो धत्वा अर्यमणं वरुणं पूषणं इति तिसृणां वामं देवाग्नि र्यमाग्नि वरुणाग्निः पूषाग्नि रनुष्टुप् ॥ पुनः० लाज हो० अं अर्यमणं नु० हेति मंत्रांते अविष्टि दत्तं जलि वामपार्श्वे न पत्नी जुहुयात् ॥ अर्यमाग्नेय इदं० अं वरुणं नु० वरुणाग्नेय इदं० अं पूषणं नु० पूषाग्नेय इदं० तग्नः शूर्यं पुटेन सर्वान्यपतिः पत्नी वाभ्या त्मं प्रजापति पदं ध्यात्वा जुहुयात् ॥ प्रजापतय इदं० ॥ ततः पत्नी उपविश्यैव ॥ आनः प्रजामिति तिसृणां सूर्यासावित्री सूर्यासा च वित्री आद्या जगती द्वितीया त्रिष्टुप् ॥ अंत्येदे अनुष्टुप् भो पुनः संधानं० अं आनः प्रजां० पदेति कृत्वा पश्चात् स्वाहाकारपदे चैव चतस्रे होतव्याः ॥ सूर्यासा वित्र्याये दं० अं अघोर चक्षुः० अं इमां च० अं संम्राज्ञी० अं समंजंतु० अनेन प्राश्य ॥ पत्न्ये तूष्णीं प्राशयेत् ॥ हृदयांजनपक्षेऽपि पूर्ववत् ॥ ततः स्त्रिष्टुप् कृत्वा होमशेषं समापयेत् ॥ इति पुनः संधानविधिः ॥ अथोष्टिप्रायश्चित्तानि ॥ प्रयोगपारिजाते ॥ प्रतिपद्यप्रविष्ट्यायां यदि त्विष्टि समाप्यते ॥ पुनः प्रणीय कृत्वा स्त्रिष्टुप् कृत्वा व्यायागवितमेरिति ॥ यागा

प्रधानाज्य होमे विनियोः ४

याद्विः॥ वानस्यत्यानिमिजानिनागदंडान्यविलेक्षिते॥ इतिकारिकायां॥ अन्यगृह्याग्निनास्वगृह्याग्निसंसर्गे
 तु॥ ममान्यगृह्याग्निनास्वगृह्याग्निसंसर्गदोषजनितप्रत्यवाय० अथ अग्नयेविविचये स्खालीपाकं करिष्ये अग्निद्वयसा
 धमनौ तु युगपदे समिधो गृहीत्वा तस्मिन्संस्वष्टाग्निं समारोपमंत्रेण प्रताप्याछागिरिति मंत्रस्य वासे होतृनिस्त्रिष्टुप्॥
 अन्यगृह्याग्निना स्वाग्निं संस्वष्टाग्निं धावरणे वि० ॐ अछागिरो० इति विभज्य तदेव लौकिकानि द्वयं प्रतिष्ठाप्य स्व
 स्वसमिधे प्रत्यचरोहेति निक्षिप्य॥ अग्नयेविविचये स्खालीपाकं कुर्यात्॥ श्रौतग्रंथे वैवेगं तथ्यं॥ निर्वपणे तु॥ अ वा
 ग्नयेविविचये त्वाजुं निर्वपामि इत्याग्नयेविविचये स्वाहेति जुहुयादन्यत्समानं॥ यद्वा॥ अग्नयेविविचये
 स्वाहेति पूर्णाहुतिः अग्नयेविविचये दं० एवं सर्वत्र प्रायाश्चितं स्खालीपाकेषु पूर्णाहुतिरिति बोध्यं॥ गृहदाहे तु॥ म
 म गृहदाहे निमित्तमग्नेये सामाय स्खालीपाकं करिष्ये० अग्नये सामायेति नाम देवताये निर्वपत्यागोक्तः॥ पूर्णाहु
 तिर्वी॥ शवाग्निना गृह्याग्निसंसर्गे तु मम शवाग्निना गृह्याग्निसंसर्गजनितप्रत्यवायपरिहारार्थमग्नेयेषु च ये
 स्खालीपाकं करिष्ये० अग्नयेषु च ये नाम देवताये निर्वपत्यागोक्तः॥ पूर्णाहुतिर्वी०॥ पंचनाग्निना संसर्गे तु॥
 पंचनाग्निना गृह्याग्निसंसर्गनिमित्तमग्नेये संसर्गस्खालीपाकं क० अग्नये संसर्गं यत्वा॥ अग्नये संसर्गं ये
 त्यादि पूर्णाहुतिर्वी॥ ग्राम्यपंचनाग्निरिति वृत्तिः॥ वैद्युतेन संसर्गे तु॥ वैद्युतेन स्वगृह्याग्निसंसर्गनिमित्त

१२

तद्यथा॥ इष्टिदिने हविरासादनां ते मम अन्वाधानेष्टिमध्ये चंद्रोपरागजनितवेगुण्यपरिहारार्थं अत्राह गोरि
 त्येकाज्याहुतिं नवोनेयो इत्युपस्थानं च करिष्ये॥ अत्राह गोरित्यस्य राहुगणो गोतमश्चंद्रमागायत्री॥ इष्टिमध्ये चं
 द्रोपरागवेगुण्यनिरासार्थमाज्यहोमे० अत्राह गोर० चंद्रमस इदं० सर्वप्रायश्चित्तं च॥ ततः उत्थाय नवो नव इत्यस्या
 सूर्यासावित्री चंद्रमास्त्रिष्टुप्॥ चंद्रोपरागवेगुण्यनिरासार्थमुपस्थाने० ॐ नवो नवो म० मायुरित्युपतिष्ठेत्॥ ततः इ
 धमहोमादि समानं॥ एवं सूर्य्यहे संकजादौ चंद्रपदस्थाने सूर्य्यपदं प्रयोक्तव्यं॥ उदयमित्यस्य॥ काण्वः प्रस्कण्वः सूर्य
 र्यानुष्टुप्॥ सूर्य्योपरागवेगुण्येत्यादि पूर्ववत्॥ ॐ उदयंत म० सूर्याय देव० सर्वप्रायश्चित्तं च॥ चित्रं देवानामित्यस्य कु
 त्सः सूर्य्यस्त्रिष्टुप्॥ सूर्य्योपस्थाने वि० ॐ चित्रं देवा० श्वेत्युपस्थाये धमहवनादिकुर्यात्॥ इत्यन्वाधानेष्टिमध्ये ग्रहण
 म जन्मप्रायश्चित्तं॥ अन्वाधानेष्टिमध्ये ग्नावनुते पूर्ववदयाश्चेति मंत्रेणानुगतप्रायश्चित्तं विधाय ममान्वाधानेष्टिमध्ये
 ग्नावनुगतवेगुण्यनिरासार्थं सर्वप्रायश्चित्तं होष्यामीति संकल्प्य॥ सर्वप्रायश्चित्तं कृत्वा पुनरन्वाधानं पूर्वकमिष्टिकुर्यादि
 ति पारिजाते॥ अन्वाधानेष्टिमध्ये प्रयाणोपस्थितौ तु सर्वप्रायश्चित्तं कुर्यात्॥ पुनरन्वाधानं पूर्वकमिष्टिकुर्यादिति पारिजाते॥
 ममान्वाधानेष्टिमध्ये प्रयाणवेगुण्यनिरासार्थं तु भ्यंता इत्युच्चाज्यहोमं समारोपं च करिष्ये इति संकल्प्य॥ आज्यं संस्तुत्य॥
 तु भ्यंता इत्यंगिरसोऽग्निर्गायत्री अन्वाधानेष्टिमध्ये प्रयाणवेगुण्यनिरासार्थमाज्यहोमे० ॐ तु भ्यंता अंगिर० रे स्वाहा

जेत् ॥ अथाग्न्युपधातनिमित्तानि त्रिकंठमने ॥ श्वाभूकरासमकावृणालैः कुक्कुटमर्कटशृङ्गैः ॥ अंशजपाताकैः
 कुणपैर्वास्तुतिव्यापिरजसचलयावा ॥ रेतोविण्मूत्रपुरीषैर्वाप्याश्लेषशोणितैः ॥ दुष्टास्त्रिमांसमज्जाभिरन्यैर्वा
 तिजुगुप्सितैः ॥ आरोपितारिणीस्पर्शवृत्तेस्पर्शनिपिवा ॥ आत्मारुदेधुमज्जेद्वावेद्वापतितादिभिः ॥ अथवायोवि
 तांगछेदनतोक्ताममोहितः ॥ वदंसेषुनिमित्तेषु केचिदग्निविनाशने ॥ तत्रारणिगतेव क्रौनष्टेस्यात्पुनराहुतिः ॥ इ
 तरेषुनिमित्तेषु अग्न्याधेयं प्रचक्षते ॥ यद्वासर्वोपधातेषु पुनस्त्वेत्यनया समिदिति ॥ पुनस्त्वेति मंत्रेण पुनरग्निसं
 क्षिप्तिध्यादेवं सर्वेष्टव्यग्न्युपधातेषु विदमेवेत्यापस्तंबसूत्रे तैश्च ॥ तद्यथा ॥ ममाग्न्युपधातनिमित्तवैगुण्यनिरासा
 र्थं पुनस्त्वेति समिधमाधास्ये ३० ॐ पुनस्त्वादित्यारुद्रावसवः समिधं तां पुनर्वह्माणो विमुनीथयज्ञैः ॥ घृतेन त्वं
 तनुवो वर्धयस्व सत्याः संतु यजमानस्य कामाः ॥ इत्यग्नौ प्रहरेत् ॥ जुहोति चोदनाभावान्नात्र स्वाहाकारः स्वाहा
 कारः केचिदिच्छति ॥ तन्मते स्वाहेति दुत्वा ॥ आदित्येभ्योरुदेभ्यो वसुनीथेभ्यो ब्रह्मण इदं नममेतित्यजेत् ॥
 अथात्रबोधाय नमते ॥ पुनस्त्वेति तथैव रज्जुवाहुतिं जुहुयादित्युक्तं ॥ अरुताग्रयणेन वान्मप्राशनेतु ॥ म
 मारुताग्रयणान्वान्मप्राशननिमित्तं अग्नये वैश्वानराय स्थालीपाकं पूर्णाहुतिर्विक ० द्विषदन्नभोज
 ने तु मम द्विषदन्नभोजननिमित्तं अग्नये वैश्वानरा ० वा ॥ श्रवणा कर्मणि पुरोडाशश्रवणमारभ्य कपालोद्वा

१३

त

सनपर्यंतं कपालनाशेतु ० मम हविः श्रवणात्पूर्वं कपालभेदनिमित्तं अग्नये वैश्वानराय स्थालीपाकं गायत्र्या त्वाशताक्षरया सं
 दधामीति मंत्रेभिन्न कपालसंधानद्रव्येण मृद्वैः संधायान्मित्रो घर्मो जीरदानुर्यत आर्तस्तदग्न्युनः ॥ इध्मो वेदिः परिधयश्च
 सर्वे यज्ञस्यायुरनु संतरंतु ॥ त्रयस्त्रिंशत्तंतवो पान्वितन्वं इमं यज्ञं स्वधया ये यजंते ॥ तेषां छिद्रं प्रति दुध्मो यजत्र स्वाहायज्ञो अ
 प्येतु देवानिति द्वाभ्यामग्नौ कपालं क्षिपेत् ॥ ततः कपालोत्तरं प्रोक्ष्य योजयेत् ॥ कपालोपधानकाले निहितागारे पुरोडाशो य
 धानात्पूर्वं अनुगते संस्कृताज्ये नमनस्वती दुत्वा पुनः कपाले गारे निधाप्य प्रत्युद्देदिति दीर्घं कृतं ॥ कपालस्याशुचिसंसर्गं तु
 मम कपालस्याशुचिसंसर्गनिमित्तमभिन्न इति द्वाभ्यामग्नौ प्रोक्ष्ये इति संकल्प्य मंत्राभ्यां क्षिपेत् ॥ मन्मयांतरस्था
 ल्याद्यशुचिसंसर्गं निवेवा ॥ मम मन्मयांतरस्था ल्यामुक्स्याशुचिसंसर्गनिमित्तं ॥ भेदने तु भेदने वैगुण्यनिमित्तं वा
 भूमिर्भूमित्यग्नौ प्रोक्ष्ये ० ॐ भूमिर्भूमिमगान्मातामातरमव्यगात् ॥ भूयास्मपुत्रैः पशुभिर्योनो देवैस्त्रिसप्तिघतामि
 ति मंत्रेणाशुचिसंबंधमन्मयांतराभिन्नं वाक्क्षिपेत् ॥ ततः पात्रांतरं योजयेत् ॥ श्रवणा कर्मणि पुरोडाशस्फुटने तदु
 त्ततनेवा ॥ मम पुरोडाशस्फुटननिमित्तं किमुत्ततसीति बर्हि विनिधानमाहिसीरित्यभिर्मंत्रणं च करिष्ये ॥ उत्ततने तु ॥
 उत्ततनिमित्तमिति विशेषः ॥ ॐ किमुत्ततसि किमुत्ततः शांतः शांतैरिह गहि ॥ अघोरो यज्ञियो भूत्वासीदसदनस्य
 भासीदसदनस्य मित्सुभयत्राप्यवमेव बर्हि विनिधाय अभिमंत्रयेत् ॥ ॐ माहिंसी देव प्रेरित आज्यं न ते जसा ज्यस्व

ने

च

मानः किंचनरीरिषः॥ योगक्षेमस्यशांत्यास्मिन्नासीदबहिर्वात्यभिमंत्रसंदध्यात्॥ जीवितो मृतश्च वणे तु॥ स्वयं मृतशब्द
 श्रवणनिमित्तमग्नये स्मरणिमते स्खालीपाकं क० पूर्णाहुतिपक्षे पूर्णाहुतिमिति विशेषः॥ अग्नये स्मरणिमते त्वा जु० अग्नये
 स्मरणिमते स्वाहेति होमः॥ यमलजने तु० मम भार्यायाः गोवर्षमलजननिमित्तमरुद्रा स्खालीपाकं क० मरुद्रा स्खालीपाकं क०
 मरुद्रा स्वाहेति पूर्णाहुतिर्वा॥ इयमानाहुतिस्कंदने तु० मम ह्यमानाहुतिस्कंदननिमित्तं देवांजनमित्यभिमर्शनं सर्व
 प्रायश्चित्तं क० स्वन्नमादायाभिमर्शनमंत्रः॥ देवांजनमग्नये तस्तस्य माशीरिव तु वर्धतां॥ भूतिर्घृतेन मुंचतु यज्ञो यज्ञ
 पतिर्महसः॥ भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहा यज्ञस्य त्वा प्रमयो नमयाभि मया प्रतिमया द्रष्टा
 श्वस्कंद० इत्येतदेतमंत्रेण तामाहुमभिमर्शयत्तृष्णीमग्नौ प्रक्षिप्य सर्वप्रायश्चित्तं जुहुयादिति वृत्तिः॥ अनाहुतिरूप
 हविस्कंदने तु॥ ममानाहुतिरूपहविस्कंदनवैगुण्यनिमित्तं देवांजनमित्यभिमर्शनं सर्वप्रायश्चित्तं० देवांजनेन पृ
 र्ववदभिमर्शनं कृत्वा सर्वप्रायश्चित्तं जुहुयान्नान्यत्॥ अवशिष्टेन प्रचरेत्॥ शेषाप्तावेपु नर्मत्रं निर्वीपादि कुर्यात्स
 र्वप्रायश्चित्तं चेति कारिकायां॥ निमित्तानंतरं सर्वप्रायश्चित्तं भवेदिह॥ आज्यसंस्कारात्प्रागेव यदा दोषमुत्पद्यते तदा आ
 ज्यसंस्कारानंतरं प्रायश्चित्तं कुर्यात्॥ सर्वत्राहुतिमात्रस्कंदेन प्रायश्चित्तमिष्यते॥ आहुतिप्रमाणं च द्रवद्रव्याणां स्क्रव
 विलपूर्णपर्यंतं॥ स्क्रवविलं चागुष्पप्रवेशनपर्यंतं॥ कठिणद्रव्याणां त्वंगुष्पपर्वमात्रस्कंदेन प्रायश्चित्तमिति दी

ति

तक

मग्नये स्मरणिमते स्खालीपाकं क० अग्नये स्मरणिमते त्वा जु० अग्नये स्मरणिमते स्वाहेति पूर्णा० अन्यगृह्याग्निना स्वगृहदाहे तु॥ शवा
 ग्निना॥ पचनाग्निना॥ वेद्यते च॥ स्वगृह्याग्निसंसर्गेति पंचनिमित्तेष्वपि संकल्पोत्तरं तमग्निसामिधिसमारोप्य॥ लो
 किकाग्नौ प्रत्यवरोक्ष्य तत्तन्निमित्तप्रायश्चित्तं रूपस्खालीपाकं कुर्यादिति प्रायश्चित्तदीपे उक्तं॥ पर्वण्यात्सांशुपाते तु॥ मम प
 र्वण्यात्सांशुपातनिमित्तमग्नये व्रतभूते स्खालीपाकं० अग्नये व्रतभूते त्वा जु० अग्नये व्रतभूते स्वाहेति पू० अथ वा त
 सर्वणि स्खालीपाकेन समानतंत्रं कुर्यात्॥ तद्यथा॥ मम पर्वणि व्रतलोपनिमित्तमग्नये व्रतपतये स्खालीपाकं पूर्वकं पू
 र्वसंकल्पितस्खालीपाकेन यक्ष्ये० अग्नये व्रतपतये निर्वीपः ततः प्रधानदेवताया होमेष्वेवं पवित्रनाशो तु॥ मम प
 वित्रनाशनिमित्तमग्नये पवित्रवते स्खालीपाकं क० अग्नये पवित्रवते त्वा जु० अग्नये पवित्रवते स्वाहेति पू० र्वा० स
 र्वत्रविध्यपराधेन तद्विध्यपराधनिमित्तं सर्वप्रायश्चित्तं क० ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहेति सर्वप्रायश्चित्तं जुहुयात्॥ अ
 नुक्तेः प्रायश्चित्तोत्तरमपि सर्वत्रेदंबोध्यं० स्वयमग्निप्रज्वलनवैगुण्यनिरासार्थमुद्दीप्यस्वेति द्वाभ्यामभिधौ वाधा
 स्येत्॥ उद्दीप्य स्वजातवेदोपघ्नं निर्कृतिं मम॥ पशूंश्च मह्यमावहजीवनं च दिशो दिशः॥ मानो हि ५ सीज्जातवेदो
 गामश्च पुरुषं जगत्॥ अविभ्रदग्ने आगहि श्रियामापरिपातया॥ इति मंत्राभ्यां द्वे समिधावग्नावा दध्यात्॥ जु
 होति चोदनाभावाद्वा त्र स्वाहाकारः॥ स्वाहाकारः केचिदिच्छंति॥ तन्मते स्वाहेति कृत्वा अग्नय इदं नममेतिस्य

कारिकायां॥ हविषोऽप्यावेत्॥ अपेक्षेनैव हविषायागं समाप्य॥ ममयागसाधनीभूतहविरपक्वतानिमित्तंचतुः
 शरावपरिमितव्रीहिनिष्यादितोदनेनचतुरो ब्राह्मणाभोजयिष्ये॥ इतिसंकल्पेनोदनेन हत्वा चतुरो ब्राह्म
 णाभोजयेत्॥ एकदिजभोजनपर्याप्तमन्नशरावमितंकारिकायां॥ हविर्दीहेतु॥ यदाबुधं दानपर्याप्तमदग्धं
 लभ्यते तदा तेनैव यागः कर्तव्यः॥ न वै शेषिकप्रायश्चित्तं॥ यदा च बदानपर्याप्तं अदग्धं न लभ्यते तदा तेनैव
 मन्त्रेणैव यागः कर्तव्यः॥ कृत्वा संशेषं समाप्य मम हविर्दीहि निमित्तं पुनर्यागं करिष्ये॥ अन्वाधानादिपुनर्या
 गं कुर्यादिति कारिकायां॥ अनवशिष्टयागपर्याप्तं हविर्दीहेतु पुनर्हविर्दत्तरो सत्तिरुत्तरे वयागः कार्यः॥
 चतेश्रव्यमाणे प्राग्दिशि तापादुत्सिते अग्नये स्वाहेति स्तुवाहुतिः॥ यदि दक्षिणतः उत्सिते यमाय स्वाहेति य
 दि पश्चिमतः वरुणाय स्वाहेति॥ यद्युत्तरतः सोमाय स्वाहेति॥ यद्युत्तरतः सर्वतः उत्सिते सर्वा आहुतीर्जुहुयात्॥
 विदि सुत्सिते व्याहृतिर्जुहुयात्॥ इति उत्सितं च रुमाज्येनाध्याययति॥ आप्याय स्वस० संतेपयांसि० आभ्यां जुहु
 यादिति बोधायनः॥ तत्प्रयोगः॥ श्रव्यमाणे चरोः पूर्वादिदिशु सर्वतो वा तापादुत्सितं जनितप्रत्यवायपरिहारार्थमाज्या
 हुतिर्होष्येति सं० प्रधानहोमात्पूर्वं सर्वप्रायश्चित्तं जुहुयात्॥ पाकात्पूर्वं हविषां बेशाद्यपहतौ प्रक्षालनेन प्रोक्षणेन
 रित्युक्तं वाभुर्द्विमापदेभ्यां॥ अवदानं दुष्टं चेत्तत एव पुनरवदाय जुहुयात्॥ उत्तंचकारिकायां॥ मध्यात्पूर्वार्धतो वत्तं यदि

ब

१५

दुष्टं हविर्भवेत्॥ तस्यैव हविषोऽवधेन मध्यात्पूर्वार्धतः पुनर्हति॥ स्खाली भेदने तु॥ विक्षिप्तमोपासनद्वयं पयोन्यदा तत्र
 दुष्टं तत्रापियावद्विषिस्तं तावदेव दुष्टं न पात्रगतं॥ तत्र मम स्खाली भेदेनोपासनद्वयं पयोन्यदा भेदं विक्षिप्तजनित
 प्रत्यवायपरिहारार्थं तदभिमर्शनं जलप्रक्षेपणं च करिष्ये॥ तदुष्टमभिमर्शयेदनेन मंत्रेण॥ ॐ समुद्रं वः प्रहिणोम्यसि
 तासां योनिमपि गच्छत॥ अष्टिदः प्रजयाभूयासं मापरासे विमत्सयः॥ अरिष्टमस्माकं वीरामयिगावः संतुगोपतौ॥ इ
 ति ज स्वातादश्रुक्षिपेदिति सूत्रे उक्तं॥ पात्रभेदे विना पयसः॥ स्खंदनेनैतत्स्वायश्चित्तं॥ प्रायश्चित्तं तत्र चक्ष्यमाणत्वात्॥ इ
 यांतरस्खंदने तु न भवति॥ अधिश्रितमोपासनद्वयं स्खालीमूलेन यदि स्त्रवतिदा॥ ममाधिश्रितद्वयं पयोन्यदा स्खाली
 मूलेन स्त्रवज्जनितप्रत्यवायपरिहारार्थं तदभिमर्शनं करिष्ये इति संकल्प्याभिमंत्रयेत्॥ ॐ गर्भं स्त्रवं तमगदमकर्मानि
 हंता पृथिव्यंतरि स॥ यतश्चुतदग्नविबत न्नाभिप्राप्तेति निर्वृतिपरस्तात्॥ इति मंत्रेणाभिमंत्रयेत्॥ औपासनहोमार्थं
 मोपासनस्खाल्यापयः प्रक्षेपादारभ्य अधिश्रिते अनधिश्रिते पयसि स्क्रन्ने स्क्रन्ने मभिश्च शेत॥ ममाधिश्रितमनधिश्रितं वा
 पयस्क्रन्ने जनितदोषनिवर्हणार्थं तदभिमर्शनं करिष्ये इति संकल्प्याभिमर्शेत॥ ॐ यदघदुग्धं पृथिवीमसृत्तयदोषधीर
 त्सृत्तपद्यदापः॥ पयोऽहं सुपयो अघ्यायां पयो वत्सेषु पयो अस्तु तन्मयीति जपेत्॥ इत्यांतरे अधिश्रिते स्क्रन्ने अधिश्रिते पय
 सि वा हविष्यंदनेनाग्निं भूमिवाह्यु ते तदीयब्राह्मणोक्तप्रायश्चित्तं कुर्यात्॥ तत्र पाकार्थमधिश्रितं सत्यं कदाचित् स्खंदेत् स्त्र

त

बलंति॥ श्रीरविदुर्धः पतति॥ हविष्यं दिलं वा इव्यमद्विरुपनयेत्॥ जलेन सिंचेत्तच्छांस्यर्थं भवति॥ अंशोशीतली
 यत्तेन शीतत्वात्॥ अथ जलसेचनानंतरं तु॥ मम पाकार्थं मधिश्रितपयः स्थाली मुखोपर्युद्धमनाग्नौ विष्यंदनवेगुण्य
 निरासार्थं तदभिमर्शनं करिष्येति संकल्प्य तदक्षिणेन पाणिना भिमर्शयजपति॥ अं दिवं तृतीयं देवान्यजोगाततो माद्रु
 विणमाष्टांतरि संतृतीयं पितृभ्यः सोगाततो माद्रु विणमाष्टांतरि तृतीयं मनुष्याभ्यः सोगाततो माद्रु विणमाष्टा॥ अं ययो
 रोजसास्त्रुषितारजांसि वीर्यं भिवश्चरतमाशविष्ठा॥ यापत्येते अप्रतीतो सहोषिर्विष्णुर्अग्न्यरुणात्सुर्वदुतौ इति॥
 उदासिते विष्यंदि तेषयसि॥ महीद्यौरित्पचातस्य सोपासनस्य भस्मांते निनयेत्॥ तद्यथा॥ ममोदासितपसो विष्यंद य
 नवेगुण्यनिससार्थं तद्भस्मांते प्रक्षेपणं करिष्ये॥ आदाय महीद्यौरिति मंत्रस्य मेधातिथिः श्रुतिर्वा गायत्री॥ भूमौ वि
 ष्यंदितपयमोपासनस्य भस्मांते निनयेत्॥ अं महीद्यौरुषिर्वी॥ अधिश्रितमोपासनद्रव्यं यदि शब्दयेत्तदा तदुष्ण
 द्रव्यं॥ समोषपाप्मानमित्यनेन मंत्रेणाभिमंत्रयेदित्याश्वलायनश्रौतसूत्रे उक्तं॥ तत्र ममाधिश्रितमोपासनद्रव्या
 यच्छानिर्गमवेगुण्यपरिहारार्थं मभिमंत्रणं॥ ओपासनद्रव्यं शरीरात्स्वच्छं केशनखामेध्यवसाक्कीटपतंगश्लेष्माति
 दि संसर्गदुष्प्रजापतेन त्वदेतान्यन्ये रक्षते॥ स्वाहेति मंत्रेण मध्यमेन पलाशपर्णेन स दंडुकेन वल्मीके जुहुया
 त्॥ प्रधानाहुतिद्वयार्थं सोपासनद्रव्यस्याभिवर्षणे मित्रोजनानीत्सु चासमिधांतरमोपासनं आधेयं॥

१६

व

रिक्त

वेउक्तं॥ देशविशेषस्य दने दोषाभावः॥ भस्मन्यग्नौ हविर्धाने वेद्यां स्तीर्णे च बर्हिषि॥ कूर्चं विप्रस्य पाणौ च स्तं न दोषो
 न विद्यते॥ इति द्वावे॥ अग्नौ स्तं न दोषो पवादः॥ स्वपाकसमये तरविषयः॥ तत्र तापोऽस्ते कनिस्त्रवादो प्रायश्चित्ताभा
 वात्॥ कूर्चं अग्निहोत्रे प्रसिद्धिः॥ देवता व्युक्रमेत्॥ मम देवता व्युक्रमेति मितं यद्देवा इत्याहुतिं ब्रह्मणे न्यसेवामु
 रव्यहोम्ये इव दानं चक० संस्तुता ज्येन यद्देवा अपितपामरुतास्त्रिष्टुप्॥ अमुकं देवता व्युक्रमेति मितं माज्य
 हो० अं यद्देवा अतिपातयानिवाचा च प्रयुती देवहेतुने॥ अरायो अस्मां अपि दुष्पुनायते न्यत्रास्मन्मरुतस्त
 निधेतन स्वाहेति स्तुवाहुतिं जुहुयात्॥ इदमेव प्रायश्चित्तं मंत्रव्युक्रमेद्रव्यव्युक्रमे अवदानव्युक्रमे निर्वपया
 गव्युक्रम इत्यादितत्त्वतिष्ठुक्रमे ज्ञेयं॥ तत्र मंत्रव्युक्रमे निमित्तं॥ निर्वपणव्युक्रमे निमित्तं इत्यादि निमित्तेषु
 यद्देवा इत्याज्यहोमप्रायश्चित्तं करिष्ये॥ सर्वत्रैव प्रायश्चित्तरूपजपहोमवाङ्मनसा दारा कुर्यात्॥ जुहोति जपती
 ति प्रायश्चित्ते ब्रह्मणमित्याश्वलायनश्रौतसूत्रोक्तेः॥ तदभावे तु यजमानः॥ समानन्यायत्वात्॥ यत्र स्वकाले कर्म
 करणनिमित्तं प्रायश्चित्तमुक्तं तस्मिन् प्रायश्चित्ते कृते कृतीतं कर्म कार्यं न वेति मतभेदः॥ तदुक्तं कारिकायां॥ प्रा
 यश्चित्ते कृते पश्चादतीतमपि कर्म वै॥ कार्यमित्येक आचार्यानेत्यन्ये तु विपश्चित इति॥ यागात्प्राक् व्युक्रमे
 सतियद्देवा इत्याहुतिं प्रायश्चित्तं कृत्वा यागं कुर्यात्॥ प्राग्यागाक् व्युक्रमेति इदं कृत्वा यजेततः॥ इति

यागः कार्यः ॥ प्रक्रांतमाज्येन समाप्य पुनर्यागो वा कार्यः ॥ सर्वत्रावदाने आहुतेर्हविर्दोषदर्शनेऽवतंहविरस्फुरति भस्मनि
 वा प्रक्षिप्यत्वं नः सत्त्वं न इत्याज्याहुतीहुत्वा पुनरवदाय यजेत् ॥ अवदानानंतरं पुरोडाशादौ दोषादर्शने वतेन हविषा प्रधा
 नयागं कृत्वा दुष्टमशु प्रक्षिप्यत्वं नः सत्त्वं न इति द्वे स्क्रवाहुतीहुत्वा धौ वाज्यात् ॥ स्विष्टकृतादि कुर्यात् ॥ न पुनर्यागः ॥ स्म
 श्रौते धौ वाज्यात् स्मार्ते स्थालीतः ॥ अवदानकाले पुरोडाशादौ केशादि दोषदर्शने दुष्टं हविरस्फुरति भस्मनि वा प्रक्षिप्यत्वं नः सत्त्वं न इति स्त्रुवेणाज्याहुतीर्जुहुयात् ॥ इति दीपे उक्तं ॥ सर्वत्र इदं अत्र कर्तव्यमित्यज्ञात प्रायश्चित्तेषु अ
 नाज्ञातं यदाज्ञातं यज्ञस्य ० पुरुष संमितो ० इति द्वे स्क्रवाहुतीर्जुहुयात् ॥ दोषदुष्टेन स्त्रुवेनेवा हविषा अज्ञानात्तु धानया
 गे तु प्रणवत्याहुतीर्जुहुयात् ॥ अथ हविर्दोषान्धौ धाय न सृजे ॥ अथ हविर्दोषान्धौ रव्यास्यामौ ये हविर्दुष्यतितान् दद्या
 मः ॥ अथ देहवर्तिनीज मक्षिका गवामंगवर्तिन्यां शांतिका लतं न्यवती मत्कुणः ॥ चैल शिरोवर्तिनी यूक ॥ मलपिंडकारी की
 टः ॥ श्वामाजोरन कुलमर्कटः प्रसिद्धः ॥ धांसः कृकः ॥ आरुर्मुखकः ॥ एतेषां न्येषां च पुरीषं मलः ॥ केशः प्रसिद्धः सि म
 कः परिहृतवसनां चैरुः ॥ पादं पादः ॥ मलनख छिन्न नखः ॥ कुनखो दुष्ट नखः पुरुषः दूतिर्गंधावहः ॥ इप्सः सुरव
 जवक्षस्तेदः प्रसिद्धः ॥ असृक् रुधिरं ॥ स्मेहो नासिका कफः ॥ अशुनयनां बुकासः श्लोष्मा ॥ क्षवधुः क्षुत्तं ॥ आर्द्रवणं
 चेति ॥ एते रूपा हतं ॥ वसाशु क्रमस्य कर्मजामूत्रविट् कर्णविण् नखाः ॥ अश्लोष्मा शूलिकास्त्रिदाह दशैते नृणां

१७

त्रेण

मला इति ॥ एते श्वोपहतं ॥ रजस्वला सृति काभ्यां स्पृष्टं दृष्टं च यद्विः ॥ अपात्रेण ग्रामं चंडालादि
 पंचत्रिभुर्यज्यागर्भिणी ब्राह्मणो नृपः ॥ एतेषां मन्यतं मे यो हंति स भूणध्रः ॥ तेन दृष्टं च स्पृष्टं च ॥ अपात्रेण ग्रामं चंडालादि
 नादं च स्पृष्टं च ॥ धज्जीवरजकोलोहकारश्चैव भुनाधिपः ॥ तक्षको वागुरिरिति ग्रामं चंडालकाः स्मृताः ॥ इति ॥ अमेध्यदेशे
 वा स्क्रवा ॥ यत्र प्रसूयते नारी त्रियते दह्यते पिवा ॥ चंडालाभ्युषिते यत्र यत्र विष्टादि संगतिः ॥ एवं कृत्वा भूयिष्ठाभूरमध्याः
 प्रकीर्तिता ॥ एवं भूता उमेध्यदेशे स्क्रवन् च एवं दुष्टं हविरस्फुरति भस्मनि वा प्रक्षिप्य मिदाहुती व्याहृतयेष्वाहुत्वा पुनर्निवर्षि
 दिह विरंतरमुत्पद्येयजेत् ॥ अशक्ते शिष्य कर्तव्यता प्राप्तौ आज्येन वा यजेत् ॥ आज्यपक्षे मनस्वती च प्रायश्चित्तं ॥ शुद्धकीट
 मक्षिका पिपीलिका नाहविषिपातने तु ॥ शुद्धकीटो घृणादिः ॥ मक्षिका पिपीलिके प्रसिद्धे ॥ एषु प्रमादाद्द्विविध पतितेषु नदो
 षः ॥ सर्वत्र शुद्धकीट मक्षिका पिपीलिकादीनां अश्विभ्योऽप्युत्पद्यते ॥ उर्ध्वं चेद्दुष्टमेवेति जैमिनिः ॥ दुष्टेन
 हविषा याग कृते पश्चाद्दोषज्ञाने पुनर्यागेन कार्य इति काव्यायनः ॥ आज्योपहतौ तज्जले प्रक्षिप्यान्त्यत्संस्तुतेन यागं
 कुर्यादित्यापदेव्यं ॥ हुते हविष्यनग्नौ पतिते त्वं नः सत्त्वं न इत्याभ्यां स्क्रवाहुतीहुत्वा पुनरवदाय यजेदिति उक्तमापदेव्यं ॥
 प्रादुष्करणं दूर्ध्वं होमात्पूर्वय यजमानो भोज्या इक्षयेद्वा तदा ॥ यते वयं पुरुषत्रा ० यथा हतं ० इत्याज्याहुतीर्जुहुया
 त् ॥ समिधो वा आदध्याजयेद्देह्यत्तमापस्तंबसूत्रे ॥ तद्यथा ॥ ममाप्रादुष्करणं दूर्ध्वं होमात्पूर्व भोजनवैगुण्यज

नितप्रत्यवायपरिहारार्थयतेवयं यथाहदित्याभ्यामाज्याहुतीहोष्ये॥समित्प्रक्षेपणपक्षे॥आभ्यांसमिधावाधास्ये॥
 जपपक्षेआभ्याजपंकरिष्ये॥सकदाज्यमादाय॥ॐ यत्तेवयं पुरुषत्रायविष्ठाविद्वांसश्चक्षुमाकञ्चनागः॥रुधीस्त्वमां ष्य
 अदितेरनागाव्येनांसि शिश्रयोविषगग्नेस्वाहा॥अग्नयेस्विष्टकृतइदं॥ॐ यथाहतदसवो॥त्यागःपूर्ववदीपेप्ये
 वमेव॥लुप्तत्रादुष्करणेतु॥सर्वप्रायश्चित्तमेव॥प्रादुष्करणादूर्ध्वहोमात्प्राग्यजमानोनभुंजीयादितिउक्तंकात्याय
 नसूत्रे॥येनकेनचिन्निमित्तेनसायंप्रातर्होमोनलब्धौचेत्तदारात्रावर्हिचनभोक्तव्यमित्येवनान्यत्प्रायश्चित्तमिति
 त्रिकोटमंडने॥अथपंचमहायज्ञेतु॥ममेदेवयज्ञलोपनिमित्तमनस्वत्याचतुर्गृहीतंहोष्यामि०संस्तुताज्यंदर्व्याचतु
 र्गृहीत्वा॥मनोज्योति०मनोज्याति०मनोज्योतिषइदं॥इति कारिकाया॥यद्वा॥वैश्वदेवाकरणेचरुवैश्वानरःकर्तव्य
 इतिमाधवः॥अग्नयेवैश्वानरायेतिमंत्रोनिर्वापादौज्ञेयः॥व्यहं व्यहं चालोपेतु॥समव्यहं व्यहं वादेवयज्ञादिपंच
 महायज्ञलोपनिमित्तंतिष्ठतिस्तं तुमतीराज्यहोमं कृत्वा च तस्मिन् ऋषीणां जपंच करिष्ये० ज्यं संस्तुत्या॥तंतं
 तन्वनित्यस्य देवा अग्निर्जगती॥पंचमहायज्ञलोपेत्त्रमुकयज्ञलोपप्रायश्चित्ताज्यहोमे विनियो०ॐ तंतं तन्वन्नजसो० १८
 अग्नयेतं तुमतइदं॥ॐ वृद्ध्यस्याग्ने प्रतिजागृह्येनमित्यापूर्ते सः सजेथामयेच॥पुनः वृण्वः स्वापितरं यु
 वानमन्वाताः सीत्वयितंतुमेतं स्वाहा॥अग्नयेतं तुमतइदं॥ॐ त्रयस्त्रिंशतंतवोयेविताहिरेयइमं यज्ञः

उत्तराहुत्यर्थं स्तुंदने॥पत्रबेथवनस्यतइत्येतयर्चासमिधांतरमोपासनेआधेयं॥अत्रसर्वत्रतत्प्रायश्चित्तांतेसर्वत्र
 तत्प्रायश्चित्ताहुतिर्जुहुयाजपेदा॥सर्वत्रहविर्देवतायाज्यानुवाक्यानां हुताहुतभ्रेषे अंतरिमेविपर्यासेचत्वनोष
 यैरत्येताभ्यांस्तुवाहुतीर्जुहुयात्॥अस्यबोधायनसूत्रेविस्तारः॥हुतैर्भेषेनाशौनयोपतनं॥हुतस्यभेषेनाशःअव
 तस्यनाशः॥तत्रत्वनः सत्वनइत्याहुतीर्जुत्वापुनःस्वस्थानादवदाययजत॥एकावदानाद्याकरणेत्वनः सत्वन
 इत्याहुतीर्जुत्वा पुनर्यागः॥हविषामतरायः॥एकावदानाद्यकरणं बहुहविष्कर्मणि एकस्यहविषाकरणावाहवि
 षांविपर्यासाव्यत्सासः॥देवतायाज्यानुवाक्यानामेकस्यविस्मरणमंतरायः॥आहुतिभ्रेषस्ताहुतेर्नाशः॥यथाविज्ञा
 तदेवताहुतिर्नश्यतिइति॥अयमाहुतेर्हुतभ्रेषः॥आहुतेरहुतभ्रेषस्तथावत्प्रयोगसमाप्तिस्तावदाहुतेरकरणाया
 ज्यानुवाक्यानांपर्वण्याद्यंगहोमानांचव्यत्सासैस्तुवाहुतीर्जुहुयात्॥पर्वण्याद्यंगहोमानामित्यत्रस्मार्तेअयाश्चेत्या
 दयत्राज्यभागादयोवा॥याज्यानुवाक्ययोः परस्परव्यत्सासोतथातद्देवत्यान्ययाज्ययायागेहतेपित्वंनः सत्वनइत्या
 हुतीर्जुत्वा पुनर्यागः॥अंतरितामचंजयेत्॥भिनदेवत्याज्ययौगे कृतेत्वनः सत्वनइत्याहुतीर्जुत्वा पुनर्यागंकुर्यादि
 तिदीपेउक्तं॥तत्रापस्तबस्तत्रमपित्वन्नोअग्ने॥सत्वनोअग्ने०इत्येवौसर्वत्रांतरायेविपर्यासेचजुहुया
 दिति॥दीपेपि॥सर्वत्रहविषिष्ठितेभागेनस्वस्थानादवदायपुनर्यागः कार्यः॥हविष्यविधमानेहविरंतरनिरु

शेषप्रसिद्धं ॥ स्नातकव्रतलोपेतु ॥ प्रमस्नातकव्रतलोपनिमित्तमुपवासंकरिष्ये ॥ उपवसेत् ॥ एवेमश्वाद्याकर्म
 स्वपितृकर्मलोपनिमित्तमुपवासंकरिष्ये ॥ उपवसेत् ॥ इत्यादिकारिकोक्तप्रायश्चित्तानि ॥ आग्नायणादिपाकयज्ञा
 नामध्ये अन्यतमस्याकरणे प्रायश्चित्तमहापारिजाले प्रजापतिः ॥ हविर्यज्ञैश्च शक्तस्य लुप्तमध्ये आदितः ॥ लुप्तमायुय क
 णादिकमिति वापावः ॥ प्राजापत्येन शुद्धिस्त्यासाकसंस्थासूचो बपीति ॥ एतदनुक्तप्रायश्चित्तानां श्रवणा कर्मसर्पव
 ल्यायुजीकर्मग्रयणप्रत्यवरोहणप्रायश्चित्तमित्येव गंतव्यं ॥ तत्रममामुक्ताकयज्ञकरणे प्रत्यवायपरिहारार्थं प्राजा
 पत्यप्रायश्चित्तममुकप्रत्या प्रायेन करिष्ये ॥ प्राजापत्यं कुर्यात् ॥ श्रवणा कर्मदिपाकसंस्थाः पत्यामृतमत्यामपि कुर्याद्वि
 व ॥ श्रौतप्रायश्चित्तचद्रिकाया गोपालः ॥ प्रकृतमग्निहोत्रादियत्कर्मश्रुतिचोदितं ॥ आर्तवाभिष्टुनोनारी विहाय कुरुते हि
 जइति ॥ तथाचौलोपासनपाकयज्ञभिक्षादानानि धिदेवतार्चनादिमपि पत्यामृतमत्याम कर्तव्यमेवेति प्रायश्चित्तचंद्रि
 कायामुक्तं ॥ गौणकालाभावात् ॥ अन्यगतिकं निस्कुर्यादेवेति माधवोक्ते ॥ अर्चुर्वीरं भस्तु न भवत्येव ॥ अथपि
 उपित्यज्ञेति प्रजापतिना शेषसर्वप्रायश्चित्तमेव कुर्यान्न पुनरतिप्रणयनं ॥ कार्याभावात् ॥ तस्मिन्नेव पक्षे पिंडप्रक्षे
 पपक्षे च सर्वप्रायश्चित्तं दुहत्वा पुनर्मन्त्रेणातिप्रणयनं कर्तव्यमिति श्रौतग्रंथे च वगंतव्यं ॥ अथपि उपित्यज्ञाकरणे प्रा
 यश्चित्तं ॥ अमावास्यायां पिंडपित्यज्ञाकरणे प्रायश्चित्ततत्वेन वैश्वानरश्चरैव भवति ॥ न पुनः पिंडपित्यज्ञः

श्व

न

९९

तस्य गौणकालाभावात् ॥ तथाच पराशरमाधवीये कात्यायनः ॥ पितृयज्ञात्यये चैव वैश्वदेवात्यये तथा ॥ भोजने पतितान्न
 स्य चरुवैश्वानरो भवेत् इति ॥ तद्यथा ॥ मम पिंडपित्यज्ञाकरणप्रत्यवायपरिहारार्थमग्नये वैश्वानराय स्खालीपाकं करि
 अग्नये वैश्वानराय त्वा ॥ अग्नये वैश्वानराय स्वाहेति विशेषः ॥ तथा स्विष्टकृतादिसमापयेत् ॥ अथवा पिंडपित्यज्ञलोपे
 बोधायनापस्तंबमता संयज्ञे सप्तहोतारं होष्यामीति ॥ दद्याच्चतुर्गृहीतमाज्यं गृहीत्यो ॥ महाहविर्होता ॥ सत्यहवि
 रध्वर्युः ॥ अच्युतपाजा अग्नीत् ॥ अच्युतमना उपवक्तु ॥ अनाध्व्यश्चाप्रतिध्व्यश्च यज्ञस्याभिगरी ॥ अयास्य उदा
 ता ॥ वाचस्पते हृदि धेनामन् ॥ विधेम ते नाम ॥ विधेस्त्वमस्माकं नाम ॥ वाचस्पतिः सोममपात ॥ माद्व्यस्तं तु छेदिमां मनु
 व्यः ॥ नमो दिवे ॥ नमः पृथिव्यै स्वाहा ॥ वाचस्पतये ब्रह्मण इदं ॥ ततो दर्शपौर्णमासस्खालीया केन सहैकतंत्रेण कुर्यात् ॥ त
 त्राप्या हो वैश्वानरं चरुहोमः ॥ पश्चात्स्वरुतस्खालीपाकप्रधानहोमादिकुर्यात्तियाज्ञवल्क्यः ॥ अमाश्राद्धाकरणे प्रायश्चित्त
 तमुक्तमग्निधाने ॥ यूषुवाचं जपेत्तंत्रं शतवारं तु तद्दिने ॥ अमाश्राद्धं यदनास्ति तदा संपूर्णमेतितत् ॥ तद्यथा ॥ न्यावित्य
 स्य सस्य इदं स्त्रिंशु ॥ ममामाश्राद्धाकरणे प्रायश्चित्तजपे विनियो ॥ अं यूषुवाचं प्रमहे ॥ ते इति शतवारं जपेत् ॥ एतदस्य
 शतयां ॥ अथ युगादिश्राद्धाकरणे प्रायश्चित्तमग्निधाने ॥ नयस्य द्यावा मंत्रं च शतवारं जपेत् ॥ युगादयो यदयूना कुरुते
 नैव वापदि इति ॥ नयस्य द्यावैत्यस्य रेणुरग्निस्त्रिंशु ॥ ममामुक्ता युगादिश्राद्धाकरणे वैगुण्यनिरासार्थं शतावल्याज
 पेवि ॥ नयस्य द्यावा पृथिवी ॥ तथा मन्वादिश्राद्धाकरणे प्रा ॥ ने ॥ त्वं भुवः प्रतिमंत्रं तु शतवारं जले जपेत् ॥ मन्वादयो यदा

ण

कुर्वा

६

दि

न्यूनाकरुतेचैवचापदीति॥ लभुवइतिमंत्रस्य कक्षीवानैर्ध्यतमसोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्॥ ममामुक्रमन्वादिश्राडाकरणैवे
गुण्यनिरासार्थं जलेशतवारजपेवि० ॐ लंभुवः प्रतिमानं० १॥ अथ इव्यशुद्धिः दीपे॥ मलमूत्रपुरीषलोहितरेतो
भिहपहतं वस्तु लदादिः प्रक्षालनाच्छुद्धिः॥ अघोरअशुचिनास्पृष्टं वस्तु प्रोक्षणाच्छुद्धयेत्॥ अजिनं वा सस्रजं वा प्रक्षा
लितमुत्तरीयं तं नाप्रक्षालितं॥ अप्रक्षालितं न वं वस्त्रं आधानदीक्षादिभुनपरिदध्यात्॥ अप्रक्षालितं न वं वस्त्रं कर्मसू
त्रोपयुज्यात्॥ पुराउक्तं कृष्णाजिनं वस्त्रं वानोपयुज्यतां वेद्यां मूत्रादिभिरुपहतायामुपहतदेशभूमिदृढाचे होमयाभिरु
पलेपाच्छुद्धिः॥ मदुभूम्यामपि अदृढाचे कर्षणोपलेपाच्छुद्धयेत्॥ आर्द्रायां वेद्यां मूत्राद्युपहतायामुपहतप्रदेशा
त्पुरीषमुधृत्य मे ध्यामन्यत आहृत्य पूरयित्वा उपलेपाच्छुद्धिः॥ अत्यंतोपहतायां कर्षणादिकृत्वा गोभिराक्रमणं स्वन
नदहनोषिर्वर्षणादिभिर्व्यस्तैर्वोशुद्धयेत्॥ अलोपहतं चेदुपलेपनसोमसूर्याशुमासु तैश्च शुद्धयेत्॥ उपहतायां
भूमौ उपलेपादिसंस्कृतायां निहितानां कुशे ध्मादीनां प्रक्षालनाच्छुद्धिः॥ यज्ञार्थश्रद्धादिभिराहतानां काष्ठयूषादी
नामभ्युक्षणाच्छुद्धिः अंगुलीप्रमाणसूक्ष्मलानां समिधामलोपहतौ प्रोक्षणाच्छुद्धिः॥ मूत्राद्युपहतानां त्यागएव॥ आ
र्द्राणां सत्वकानां उपधातेत क्षणाच्छुद्धिः॥ नुकादीनां दारुमय पात्राणां बुद्धिपूर्वकमुच्छिष्टपुरीषस्य स्थानामवले
स्वनप्रोक्षणाच्छुद्धिः॥ उच्छिष्टलेपोपहतानां दारवाणां त क्षणप्रोक्षणाच्छुद्धिः॥ अत्यंतोपहतानां त क्षणस

२०

च

३

स्वधायाददंतेतेषां छिन्नं प्रत्येतहवामि स्वाहाधर्मो देवाः अयेतुस्वाहेतिस्त्रुवाहुतीकुत्वाभयेतंतुमतइदं० सर्वप्रायश्चित्ति
संवा॥ अबतेहेलउदुत्तममिमं मेवरुणतत्त्वायामीति तिसृणामजीगर्तभुनः शेषः सकृन्निमोवेश्वानमित्रोदेवरातो
वरुणस्त्रिष्टुप्॥ तृतीयागायत्री० जपेवि० ॐ अबतेहेलो० उदुत्तमं वरुण० इममेवरुण० तत्त्वायामी० इति च स्वाज
पेदितिकारिकायां॥ ममपंचमहायज्ञो नमिकस्य वा देशाहं द्वादशाहं वा लोपे च तस्य पिबो हणीभिराज्यहोम॥
तंतुमतिस्छालीपात्रं च करिष्ये तिसंकल्पान्वाधाने आज्यभागोत्तरं वरुणं चतुर्वारं आज्येना॥ अमितंतुमतिच
वरुणाशेषेणाग्निं स्विष्टकृतमित्यादिनिर्वापकालेपवित्रवतिशूर्पे० अग्नयेतंतुमतेत्वा० चतुर्वारं निरूप्य प्रोक्ष
णावघातादिचहं श्रपयित्वा ज्यभागांते॥ अबतेहेलउदुत्तममिमं मेवरुणतत्त्वायामी च तस्य पां पूर्ववदध्याद्युक्तापे
चमहायज्ञलोपे अमुकयज्ञलोपप्रायश्चित्तार्थमाज्यहोमे० ॥ ॐ अबतेहेलो० वरुणायैदं० उदुत्तमं० इममेवरु
ण० तत्त्वायामीति च तस्त्रिआज्याहुतीकुत्वास्त्र्यवदानधर्मेण चरुमवेदायाभयेतंतुमतेस्वाहेति च हंडुत्वास्विष्ट
कृतादिहोमशेषं समापयेदितिकारिकायां॥ उपवासपक्षेतुममत्ततन्महायज्ञलोपनिमित्तमुपवासं करिष्ये इति०
उपवसेतु० सर्वत्रकर्मकालेनियजमानयोर्मध्येन केनापि गंतव्यं॥ होमकाले तथा दोहे स्वाध्याये दारसंयहे॥ अ
तरेण यदा गच्छेद्विजश्वं द्वायणं चरेदिति पारिजाते प्रायश्चित्तमुक्तेः॥ दोहे श्रौते॥ स्वाध्याये गुरुशिष्ययोर्मध्ये॥

न स्पृष्टं देशेतावात्मात्रत्यागः प्रोक्षणाच्च शुद्धिः ॥ चतुपुरोडाशादीनामुक्त्याभिर्हृष्टानां त्यागः ॥ पयोदधिघृतादीना
 मुच्छिष्टसमन्वारब्धेषु त्रमात्रोपहतानां शुद्धपात्रांतरेष्वनयनाच्छुद्धिः ॥ पयोदधिघृतादीनामुच्छिष्टेष्वपहतानां
 त्यागः ॥ शूद्रभांडस्थितानां पयोदधिमुद्धाज्यादीनां शुद्धपात्रांतरेष्वनयनाच्छुद्धिः ॥ आपणास्त्र्येषां विक्रयणा
 शुद्धिः ॥ अग्निहोत्रद्वये तैलसर्पिययोद्ध्यादौ उच्छिष्टसमन्वारब्धेषु त्रमात्रोपहतानां पयोदके निधाय अग्निहोत्रार्थ
 मुपयुंज्यात् ॥ शौचदेशद्व्याणां मंत्रवदर्थसंस्कारकालानामस्थानां ह्योर्विरोधपूर्वस्य प्राबल्यं परस्य दोर्बल्यमिति
 प्रायश्चित्तप्रदीपोक्तद्वयशुद्धिः ॥ प्रयोगपारिजाते तु ॥ अथेदानीं कर्मणि प्रयुज्यमानानां पात्रादीनामुच्छिष्टेष्वपहतौका
 न्ति गतिरित्यपेक्षायां आचार्यादिरूपितरीत्यायावदुपयुक्ता शुद्धिरिष्यते ॥ इत्याश्वलायनाचार्यः ॥ दारवादिषु शुद्धेषु यद्वा
 संस्पृष्टनादिषु ॥ शुद्धिर्भवति तापेन मन्मयानां तथाग्निना ॥ आग्नेन शुद्धिस्तान्नस्य कांस्यानां भस्मना सवेत् ॥
 नरसंस्पर्शनाच्छुद्धिरायसानां तु क्षालनात् ॥ स्त्रीशूद्रभुक्तपात्राणिकं स्यादीन्यपि वर्जयेत् ॥ सौवर्णरजतादीनां दाहा
 त्सक्षालनाच्छुद्धिरिति ॥ विज्ञानेश्वरेण ॥ सौवर्णरजतनाम्न शंखमुक्तिद्वयदा मूलस्वल्पमुसलचमसप्रोक्षणापात्रे
 तां प्रभृतीनां दारुमयोचशूर्पाजिनांचविलेपनमुच्छिष्टस्य शिवारिप्रक्षालनाच्छुद्धिः ॥ तथा स्नुक्स्तबादीनां मलेषा
 नां वारिभिः प्रक्षाल्य यथाविधि पुनः संमार्जनाच्छुद्धिः ॥ एतेषां काकादिकृष्णशकुनिमुरवावमर्शोनिर्लेखनाद्यु

स्पृष्टेऽपि रित्यागः १

दा शुद्धिः ॥ मार्जारव्यतिरिक्तश्चानमुरवावमर्शः ॥ गः ॥ मललेपनांतु तैजसमण्यश्ममयानां सर्वेषामपि भस्म
 नाम्दावासंघट्ट्य जलैः प्रक्षालनाच्छुद्धिरिति ॥ प्रयोगपारिजाते तु शुद्धद्वयशुद्धिः ॥ अथाहः कर्मण्यक्तानि चेत्तानि रा
 त्राः प्रथमेया मेयथा क्रमं कर्तव्यानि ॥ दिवोदितानि कर्माणि प्रमादं कृतानि च ॥ यामिन्यः प्रथमेया मेतानि कुर्याद्य
 थाक्रममिति विष्णुस्मृतौ क्तेः ॥ तथा दिवोदितानि कर्माणि प्राप्नुवंत्युत्तराणि च ॥ दिवोदितानि कृत्वेव विदध्यादुत्त
 राणि चेत्याचारस्मृतौ क्तेः ॥ तत्र स्नानविधिना स्नानं ब्रह्मयज्ञं सौरं च वर्जयित्वा न्यानि कुर्यात् ॥ रात्रौ प्रहरपर्य
 तं दिवा कर्माणि कारयेत् ॥ अबगाहं च सौरं च ब्रह्मयज्ञं च वर्जयेत् इत्यगिरोक्तेः ॥ तथा ॥ दिवोदितः क्रियाः कार्यरात्रा
 वपियथाक्रमं ॥ अबगाहं विना सौरं ब्रह्मयज्ञं च तर्पणमिति स्मृति संग्रहोक्तेः ॥ अत्र रात्रावपि केचित् पूर्वयामे ब्रह्म
 यज्ञमिच्छन्ति ॥ तज्जयंताश्वलायनादिभिः प्राचीनैस्तु ॥ उदयोत्तरमस्तमया पूर्वमध्ये ब्रह्मयज्ञः कर्तव्यमित्युक्तं ॥ तदु
 त्तरं ब्रह्मयज्ञकरणे प्रायश्चित्तमेव कुर्यात् ॥ तदुक्तं पूर्वमेव कारिकायां ॥ एतेभ्यः पंचयज्ञेभ्यो यद्येकोपि चहीयते ॥
 मनस्वत्याहुतिस्तत्र प्रायश्चित्तं विधीयत इति ॥ मध्याह्नसंध्यातु रात्रावपि कर्तव्या ॥ कुबस्तावर्तिनी संध्या रात्रा
 वपिन दुष्यति ॥ दद्यादध्वं तु गायत्र्या सौरमंत्रं तु वर्जयेत् ॥ इति स्मृतिरत्रावल्यामुक्तेः ॥ एतज्जायत्र्या अर्घ्यदा
 नमाश्वलायनातिरिक्तविषयः ॥ आश्वलायनैस्तु ॥ आहं ह्येवाध्वं त्रयं दद्यात् ॥ गायत्र्या कालातिक्रमप्रा

यश्चित्तार्घ्यदानं कर्तव्यं ॥ यदिदं वोदितानि कर्माणि आकृतानि यावत्प्रहरं यामिन्यास्तावत्क्रमेण सर्वसौरं वर्जयित्वा कुर्यात् ॥ आकृत्यैवाध्वं दद्यादिति गृह्यपरिशिष्टोक्तेः ॥ सौरस्थाने तु सौर्यवैश्वानरीयकं जपेत् ॥ मध्याह्नसंध्या रात्रौ चैत्रमादात्रियते यदि ॥ सौरस्थाने जपेत्सूक्तं सौर्यवैश्वानरीयकं मिति स्मृतिसंग्रहे तैश्च ॥ सौर्यवैश्वानरीयकं हविष्यात्मजं रंस्वविदित्येकानविंशद्वात्मकं बोध्यं ॥ रात्रौ वग्निप्रज्वल्य स्नायादिति स्मृत्यर्थः सारः ॥ रात्रिस्नाने तु ॥ संकल्प्याद्यधमवर्णमार्जनजलतर्पणगोपीचंदनधारणानि विवर्जयेदित्युक्तं स्मृतिमंजरीरिति ॥ रात्रौ पूर्वयामे दिनकर्मणां कर्तव्या कर्तव्यनिर्णयः ॥ कर्म समाप्ति समये गलोपेनाते अस्नाते वा गलोपप्रायश्चित्तमाह प्रजापतिः ॥ प्रमादात्कुर्वतां कर्म प्रच्यवेता धरे सुयत् ॥ स्मरणादेव तद्विधेः संपूर्णस्याहं प्रजापतिः ॥ प्रायश्चित्तान्यशेषाणि तपः कर्मात्मिका निवै ॥ यानि शेषांशेषाणां ह्येषानुस्मरणं पदं ॥ ॥ इति श्रीमत्कालोपनामक संहारा मेश्वरात्मज महादेव द्विजवर्यसूनु भट्टदिवाकरविरचित स्मार्तप्रायश्चित्तानि संक्षिप्तप्रयोगरूपेणानित्यनैमित्तिक प्रायश्चित्तानि कारिकायुक्तानि रूपितस्मार्तप्रायश्चित्तपद्धतिसंपूर्णा ॥ ६५ ॥ श्रीयज्ञेश्वराय नमः ॥ ॥ ६६

मर्धानां मंत्रेण पात्रांतरे गृहीत्वा भूरायुरित्यभिषेकं त्र्योपहतमक्षप्रक्षिपेत् ॥ भूमिर्भूमिमगादिति सादितानां पात्राणां इध्मा बहिः प्रभृतीनामपि मूत्राद्युपहतानां त्याग एव ॥ अग्निहोत्रे घर्मोच्छिष्टे दधिघर्मे कुंडपायिनामयने उत्सर्गिणामयने दाक्षायणयज्ञे चातुर्मास्ये ब्रह्मोदने चानिहोत्रहवण्यादीनामुच्छिष्टसमन्वारब्धानामुच्छिष्टलेपोपहतानां च दर्भे प्रक्षालनमेव ॥ ग्रहचमसानामुच्छिष्टसमन्वारब्धानामुच्छिष्टलेपोपहतानां चादिर्माजालीये दर्भेः प्रक्षालनाच्छुद्धिः ॥ मूत्राद्युपहतानां त्याग एव पात्रांतरे स्वीकारश्च ॥ मन्मयाज्यस्थांस्मादीनामल्मोपहतानामुच्छिष्टसमन्वारब्धानां कुशाग्निना दहनाच्छुद्धिः ॥ डाच्छिष्टलेपोपहतानां मूत्राद्युपहतानां च त्यागः ॥ पात्रांतरपरिग्रहश्च ॥ तैजसानां कुण्डपुरीषादीनां डाच्छिष्टोपहतानां सकृद्भस्मोदकेः प्रक्षालनाच्छुद्धिः ॥ ताम्रमयानामुच्छिष्टोपहतानां सकृद्भस्मोदकेः शुद्धिः रजतकांचनयोरद्विरेव प्रक्षालनाच्छुद्धिरिति ॥ विशिष्टमूत्राद्युपहतानां अग्नौ प्रलापनाच्छुद्धिः ॥ अश्वमयानां तैजसवच्छुद्धिः ॥ पात्रभाजनानां विचक्रपिष्टमयानां मलानुप्रापावेणुवेन रुतानां कुशादिभिर्निर्मितानां गोमयाद्भिः प्रक्षालनाच्छुद्धिः ॥ व्रीह्यादीनां सतुषड्व्याणां चांडाडादिस्यशोपहतानां द्रोणान्यूनपरिमाणानां प्रक्षालनाच्छुद्धिः ॥ द्रोणाधिकपरिमाणानां प्रोक्षणाच्छुद्धिः ॥ तंतुलानामुदक्यादिभिः स्पर्शानां शुद्धपात्रांतरे आनयनाच्छुद्धिः ॥ द्रोणान्यूनानामुत्सर्गः ॥ द्रोणाधिकानां

स्नानप्रायश्चित्तानुक्रमणीलिरव्यते

१ शौचमूलद्विजत्वोक्तिः	१ साग्निकस्यसंक्षेपेणप्रा	२ उपप्लवादिनासंध्यानिष्ठे	२ तत्रप्रतीतिर
१ शौचस्यद्वैविध्यं	१ तस्मान्न	२ दत्तदोषः	२ उक्तहोमकालादितिज्ञे
१ अस्नानस्यकर्मनिधि	१ सौभाग्यवतीभिरशिरस्क	२ आशौचेसंध्यावन्दनप्रका	२ प्रायश्चित्तपूर्वकगोणकाले
१ कारः	१ स्नानंक्राम्यनेमिनि केविशेषः	२ कालानि क्रमेपिदोषाभाव	२ होमकुर्यादितिआधत्वाज
१ आलेखनानाकरणेप्रत्य	१ संध्याकालः	२ निमित्तानि	२ नसूत्रसंमतिः
१ वायः	१ मुख्यकालगोणकालौ	२ संध्यात्रयलोपेप्रायश्चित्ते	३ तत्रप्रयोगः
१ अशक्तस्यरयौस्नाने	१ गोणकालानि क्रमेप्रायश्चित्ते	२ तत्रप्रतीतिर	३ होमाधिकारिणः
१ प्रत्यहस्नानप्रदत्तस्य	२ तत्प्रकीर्तिः	२ उत्थरणकालः	३ उन्मादादौयजमानुज्ञा
१ प्रतिषेधः	२ प्रायश्चित्तप्रकाराः	२ प्रादुर्भरणकालानि क्रमे	३ विनैवहोमः कार्यः
१ तत्रप्रतीतिर	२ एकाहाधनिकमेप्रायश्चित्ते	२ सर्वप्रायश्चित्तं	३ यजमानानुज्ञेवसर्वेकांअ
१ अशक्तादीनाउत्पाद	२ आलस्यादिनामुख्यकाले	२ तत्रप्रकारः कर्तव्यता	३ चिकारिणामधिकारःहोमे
१ कस्नान	२ संध्याकरणेदोषः	२ होमकालः	३ व्याध्यादिनिमित्तककर्म
१ मजस्नान		२ मुख्यकालगोणकालवि	३ सुसंकल्पपूर्वकप्रयोगः

- ३ दुष्टस्वप्नशान्तिः
 ३ क्षुब्धं भादिशान्तयः
 ३ अगम्यागमनादिप्रा
 ४ अव्याधितः सुयेदि
 यस्तुयस्ति कालेस्या
 पप्रायश्चित्
 ४ आगारापरिकपोतो
 पवेशनादिनिमित्तक
 प्रायश्चित्
 ५ अर्थसिध्यर्थहोम
 जपौ
 ५ नष्टलाभार्थकर्म
 ५ प्रज्ञाप्राप्तकर्म

445

37 X

१ अशक्तो मंत्रस्थानं

श्रीस्मार्तप्रायश्चित्ता १

नुक्रमणिकालिरव्यते १

१ अथशौचाचारः १

१ प्रातःस्नानं १

१ प्रातस्नानाकरणेप्रत्यवायः १

१ आतुराणां दुष्प्राप्तकस्नानं

प्रातःसंक्षेपतस्नानं

१ सौभाग्यवतीस्त्रीणां स्नानं

१ संध्याकालः

२ संध्याकालाति

क्रमणप्रायश्चित्तं

२ सूतके संध्याकरणं

३ संध्यालोपे प्रायश्चित्तं

३ उद्धरणकालः

३ उद्धरणकाला

तिक्रमणप्रायश्चित्तं

३ अथ होमकालः

३ गौणकालः प्रातः सायं

गौणकालाति क्रमणे

प्रायश्चित्तं

होमाधिकारिणः

व्याधिनिमित्तकहोमः

दुष्टस्वप्नशान्तिः ॥

क्षुब्धभादिशान्तिः

अथागम्यमानादिप्रा

यश्चित्तं

उदयास्तमयकाले

अव्याधितस्वापकाली

अथागारोपरिकपोतोप

वेदानप्रायश्चित्तं

अर्थसिध्यर्थहोमः

अथ नष्टलाभार्थकर्मणि

तु प्रायः

५ प्रज्ञाप्रापकहोमः

५ मार्गत्रयभयनिरासार्थं

५ शिष्यातिसर्जनजपादि

५ पाथिपक्षिणोपियबाह

श्रवणमंत्रजपः

६ अनेकभयनिरासार्थं

आज्याहुतिहोमजपः

महाध्वागमने कदुःख

परिहारः

७ महाध्वागमने कदुःख

स्वभयपरिहारहोमः

७ प्रवासोपस्थानप्रा०

७ ओपासनानुगतप्रा०

अन्वाहिताग्न्यनुगतप्रा०

ओपासनहोमलोपे प्रा०

अथ पुनः संधानप्रा०

अथेष्टिप्रायश्चित्तं

अथातिपन्नेष्टिप्रा०

रजस्वलाप्रायश्चित्तं

अन्याधानात्परतरजस्व

सूतकदिनेष्टिरतीताचे

द्वियर्वातिक्रमेवेश्वा

नरोवा अतिपन्नकार्य

दर्शपूर्णमासतिक्रमे
सतीयातिक्रमे पुनराधानं
पुनःसंधानं
चंद्रसूर्योपरागे प्रायः
अन्वाधानेष्टिमध्ये ग्नावनु
गते प्रायश्चित्तं
अन्वाधानेष्टिमध्ये प्रयाणो
पश्चित्तौ प्रायः
अरण्यादिष्वग्निसम
अन्वाधानाग्नावरोपेनुगते
यजमाने देशोपपूर्वातो
अन्वाधानोत्तरं यजमानस्य
स्वप्नोरेतो विसर्गे प्रा०

बुधपूर्वकरे तो विसर्गे
अथ निमित्तक प्रायश्चित्तं
सर्वाकर्त्राम्यापरासाद
गिरायतनद्विहिर्गमने तु
इध्माधानोत्तरं हविर्दोषे तु
स्विष्टकृदर्थं हविर्दोषे तु
अन्यगृह्याग्निना स्वगृ
ह्याग्निसंसर्गे तु
गृहदाहे तु
त्रावाग्निना गृह्याग्निसं
सर्गे तु पचनाग्निना
वैद्यतेन संसर्गे तु प्रा०
पर्वदिने श्रुपाते तु प्रा०

पर्वणि व्रतलोपे प्रा०
पावित्रनाशे
स्वयमाग्निमुज्वलते
अग्न्यपघातनिमित्तप्र
अकृताग्रयणेन वान्न
प्राचाने तु
द्विषदन भोजने तु
कपालनाशे तु
जीवतो मृतश्रवणे तु
यमलजने तु
हविस्संदने तु
सर्वत्राहुतिमान्त्रं
दने प्रायश्चित्तं

देवताव्युक्रमे तु
निर्वपणव्यक्रमणे तु
प्रायः
हविषोऽत्रणके तु
हविर्दहे तु प्रा०
चरौ श्रप्यमाणे प्राग्दि
वितापादुत्सिने
स्थालीभेदने तु
इव्यांतरस्कंदने तु
ममाधिश्रितमानधि
श्रितं
अथ जलसेचनानंतरं
उदासिते विष्यदिते पयसि

१

उत्तराहुत्यर्थस्कंदने
हुतशौचनाशे
याज्यानुवाक्याव्युत्सासे
सवदानांतरं पुरोडाशा
दोदोषादर्शने
अथ हविर्दोषे
दुष्टेने हविषायागह
ते प्रायश्चित्तं
प्रादुष्करणादूर्ध्वहो
मात्साकृत भोजन
प्रायश्चित्तं
सुप्तप्रादुष्करणे

पंचमहायज्ञे तु
उपवासपक्षे तु
स्नातकव्रतलोपे तु प्रायश्चित्तं
आग्रयणादिपाकयज्ञा
करणे प्रायश्चित्तं
अथ पिंडुपित्तयज्ञेति प्रणी
तनाशे प्रायश्चित्तं
अथ युगादिश्राधाकरणे
प्रायश्चित्तं
अथ द्रव्यशुद्धिः मलमू
त्रपुरीषे
यज्ञार्थशुद्धादिभिराहता
नां काष्ठयूपादीनामभ्युक्षणा
शुद्धिः

सर्ववस्तुशुद्धीनि
दिवोदिताः त्रिया इति
समाप्तः
प्रमादात् कुर्वतां कर्म इ
ति प्रायश्चित्तानि इति
स्मार्तप्रायश्चित्तानुक्र
मणिका संपूर्ण ॥ ६५ ॥
श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥
६५ ॥ ६६ ॥ श्रीराम ॥

445 ✓

37 ✓
~~37~~

X